

ALTUN

Qızıla əsaslanan beynəlxalq rəqəmsal pul sistemi

MÜNDƏRİCAT

I BÖLMƏ — PROBLEMİN QOYULUŞU VƏ LAYİHƏNİN MƏQSƏDİ

1. Bəşəriyyətin pul probleminin qoyuluşu
2. Mövcud pul sisteminin əsas problemi
3. Dollar və Bitcoin məsələsi
4. Niyə məhz qızıl?
5. ALTUN ideyasının əsas mahiyyəti
6. Layihənin əsas məqsədi
7. Bölmənin ilkin nəticəsi

II BÖLMƏ — ALTUN-UN FƏLSƏFƏSİ VƏ ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

1. ALTUN-un əsas fəlsəfəsi
2. Pulun dəyəri siyasi qərardan asılı olmamalıdır
3. ALTUN-un emissiyası real dəyərlə məhdudlaşdırılmalıdır
4. Heç bir dövlət və qurum ALTUN üzərində mütləq hakimiyyətə malik olmamalıdır
5. İnsanların seçim hüququ
6. Şəffaflıq əsas şərtidir
7. Rəqabət, seçim və təbii inkişaf
8. Əsas prinsip: siyasi güc deyil, yoxlanıla bilən dəyər
9. II bölmənin nəticəsi

III BÖLMƏ — BİTKOİN VƏ BLOKÇEYNDƏN ALTUN-A KEÇİD

1. Rəqəmsal pul ideyasının yeni mərhələsi
2. Bitcoin-in əsas yeniliyi
3. Bitcoin rəqəmsal qıtlığı, ALTUN isə rəqəmsal qızılı təklif edir
4. ALTUN Bitcoin-in rəqibi kimi deyil, başqa mərhələ kimi
5. Əsas sual: rəqəmsal pulun arxasında nə dayanır?
6. Lakin burada yeni bir problem yaranır

IV BÖLMƏ — ALTUN-XIRDA SİSTEMİ

1. ALTUN-un əsas ölçü vahidi
2. XIRDA — ALTUN-un gündəlik ödəniş vahidi
3. Rəqəmsal sistemdə XIRDANIN daha kiçik hissələri
4. Gündəlik həyatda istifadəsi
5. ALTUN-un qiyməti dəyişəndə XIRDA da dəyişir
6. Rəqəmsal pulun böyük üstünlüyü
7. IV bölmənin nəticəsi

V BÖLMƏ — QIZIL TƏMİNATI VƏ ALTUN EMİSSİYASI

1. Əsas qayda: qızıl olmadan ALTUN yoxdur

2. Dövlət qızılını satmır — əmanət kimi yerləşdirir
3. Qızılın saxlanacağı beynəlxalq mərkəz
4. Qızılı çox olan və az olan dövlətlərin iştirakı
5. ALTUN-un geri qaytarılması
6. Eyni qızıl iki dəfə istifadə edilə bilməz
7. Qızılın mülkiyyəti və şəffaf uçuşu
8. Müstəqil audit
9. Dövlətin bütün qızılını verməsi məcburi deyil
10. V bölmənin əsas nəticəsi

VI BÖLMƏ — ŞƏFFAFLIQ, AUDİT VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK

1. ALTUN-da etimadın əsası
2. Qızılın fiziki auditi
3. Dövlət nümayəndələrinin nəzarəti
4. Müqavilələrin şəffaflığı
5. ALTUN emissiyasının daimi nəzarəti
6. Eyni qızılın ikinci dəfə təminat kimi istifadə edilməsinin qarşısı
7. Kibertəhlükəsizlik
8. Fövqəladə vəziyyət planı
9. Sığorta
10. VI bölmənin nəticəsi

VII BÖLMƏ — ALTUN-UN İQTİSADI VƏ MALİYYƏ SİSTEMİ

1. ALTUN pul sisteminin hansı hissəsini təşkil edir?
2. ALTUN-un emissiyası ilə bank kreditini bir-birindən ayırmaq
3. Bəs ALTUN-la kredit vermək mümkündürmü?
4. “ALTUN” adı altında gizli pul yaratmağın qarşısı alınmalıdır
5. ALTUN hesabları və gündəlik istifadə
6. Maaşların ALTUN-la ödənilməsi
7. ALTUN-un qiyməti dəyişirmi?
8. ALTUN inflyasiyanı tamamilə aradan qaldırırmı?
9. ALTUN milli valyutaları əvəz etməlidirmi?
10. Beynəlxalq ticarətdə ALTUN
11. ALTUN bank sisteminə qarşı deyil, bank sisteminin daha şəffaf forması ola bilər
12. Əsas təhlükə: bankların həddindən artıq borclanma və likvidlik riski
13. Bölmənin əsas nəticəsi

VIII BÖLMƏ — ALTUN-UN BEYNƏLXALQ HÜQUQİ STATUSU VƏ İDARƏETMƏ SİSTEMİ

1. ALTUN heç bir dövlətin milli valyutası olmamalıdır
2. ALTUN-un sahibi kim olacaq?
3. Beynəlxalq ALTUN Qızıl Ehtiyat Mərkəzi
4. Dövlətlərin ALTUN sistemində iştirakı
5. Dövlət nümayəndələrinin iştirakı
6. Qərarların qəbul edilməsi
7. İdarəetmənin balansı
8. Hüquqi məsuliyyət
9. Mübahisələrin həlli
10. ALTUN-un siyasi təzyiq alətinə çevrilməsinin qarşısı

IX BÖLMƏ — ALTUN-UN GÜNDƏLİK HƏYATDA VƏ BİZNESDƏ İSTİFADƏSİ

1. ALTUN yalnız ehtiyat vasitəsi kimi qalmamalıdır
2. Sadə insan üçün ALTUN
3. Gündəlik alış-veriş
4. ALTUN-la maaş və əməkhaqqı
5. Kiçik sahibkarlar üçün ALTUN
6. Böyük şirkətlər və beynəlxalq ticarət
7. Beynəlxalq pul köçürmələri
8. ALTUN və onlayn iqtisadiyyat
9. ALTUN və fiziki nağd pul
10. ALTUN pulqabısı
11. Biznes üçün mühasibat və qiymət sistemi
12. ALTUN iqtisadi azadlığı necə genişləndirə bilər?
13. ALTUN-un əsas istifadəçiləri
14. Əsas nəticə

X BÖLMƏ — ALTUN-UN RİSKLƏRİ, ZƏİF TƏRƏFLƏRİ VƏ ONLARA QARŞI MÜDAFİƏ MEXANİZMLƏRİ

1. Heç bir maliyyə sistemi risksiz deyil
2. Əsas risk — qızılın həqiqətən mövcud olub-olmaması
3. Eyni qızılın iki dəfə istifadə edilməsi riski
4. Qızılın mərkəzdə saxlanması riski
5. Bir ölkədən asılılıq riski
6. Siyasi müdaxilə riski
7. Bank riski
8. Qızılın istifadəsi ilə bağlı risk
9. Qızılın qiymət dəyişməsi riski
10. Kibertəhlükə
11. İstifadəçi hesabının və giriş imkanlarının itirilməsi
12. Sığortanın kifayət etməməsi riski
13. Qızılın saflığı və keyfiyyəti ilə bağlı risk
14. Hüquqi mülkiyyət mübahisələri
15. Sistemin qanunsuz istifadəsi riski
16. Etimadın itirilməsi riski
17. ALTUN-un həddindən artıq mərkəzləşməsi riski
18. Əsas prinsip — ALTUN özünü tənqid edə bilməlidir
19. Bölmənin əsas nəticəsi

XI BÖLMƏ — ALTUN-UN DÜNYAYA TƏTBİQİ VƏ MƏRHƏLƏLİ ŞƏKİLDƏ QURULMASI

1. ALTUN-un bir gündə yaradılması nəzərdə tutulmur
2. Beynəlxalq konsepsiyanın hazırlanması
3. İlk beynəlxalq ehtiyat mərkəzinin yaradılması
4. İlk qızıl depozitləri və məhdud emissiya
5. Qızılın qəbulu ilə ALTUN emissiyası arasında birbaşa əlaqə
6. ALTUN və XIRDA-nın unikal identifikasiyası
7. Təkrar pulun və təkrar emissiyanın qarşısının alınması
8. Məhdud real sınaq mərhələsi
9. Real iqtisadi istifadəyə keçid

10. Yeddinci mərhələ — çoxmərkəzli beynəlxalq sistem
11. Dövlətlərin iştirak modeli
12. ALTUN-un könüllü xarakteri
13. Sistemin mərhələli şəkildə sınaqdan keçirilməsi
14. ALTUN-un gələcək inkişaf istiqaməti
15. XI bölmənin əsas nəticəsi

XII BÖLMƏ — ALTUN-UN YEKUN KONSEPSİYASI VƏ DÜNYAYA ÇAĞIRIŞ

1. ALTUN nədir?
2. ALTUN-un əsas fərqi
3. ALTUN-un əsas fəlsəfəsi
4. ALTUN dövlətlərə qarşı deyil
5. Etimadın əsas şərti
6. Eyni qızıl iki dəfə, eyni pul iki dəfə istifadə edilə bilməz
7. Qızıl ilə ALTUN arasındakı fasiləsiz əlaqə
8. ALTUN-un insan həyatındakı yeri
9. ALTUN-un dünya iqtisadiyyatındakı mümkün rolu
10. Layihənin özünütənqid prinsipi
11. Bu layihənin son sözü mütəxəssislərə məxsus olacaq
12. ALTUN-un əsas prinsipləri — qısa formada
13. DÜNYAYA ÇAĞIRIŞ
14. YEKUN

ALTUN

Qızıla əsaslanan beynəlxalq rəqəmsal pul sistemi

I BÖLMƏ — PROBLEMİN QOYULUŞU VƏ LAYİHƏNİN MƏQSƏDİ

1. Bəşəriyyətin pul probleminin qoyuluşu

Pul insanların yaratdığı ən mühüm iqtisadi vasitələrdən biridir. İnsanlar əməyinin, məhsulunun və sərvətinin dəyərini pul vasitəsilə ölçür, saxlayır və başqalarına ötürür.

Lakin müasir pul sistemi yalnız iqtisadi vasitə deyil; pulun yaradılması, dövriyyəyə buraxılması və dəyərinin qorunması dövlətlər, mərkəzi banklar və maliyyə institutları ilə sıx bağlıdır. Bu isə pulun dəyərinin siyasi, iqtisadi və maliyyə qərarlarından təsirlənməsinə səbəb ola bilər.

İnsan üçün əsas sual belə qoyulur:

İnsanın sahib olduğu pulun və sərvətin dəyəri nə dərəcədə onun öz nəzarətindədir və bu dəyər hansı obyektiv etalona əsaslanır?

Bu layihə həmin suala yeni yanaşma axtarır.

2. Mövcud pul sisteminin əsas problemi

Müasir milli valyutaların böyük əksəriyyəti müəyyən miqdarda fiziki əmtəə ilə birbaşa dəyişdirilə bilən pul vahidi deyil. Onların dəyəri iqtisadiyyat, pul siyasəti, bazar etimadı, dövlətin maliyyə vəziyyəti və digər amillərin qarşılıqlı təsiri ilə formalaşır.

Belə sistemlərin öz üstünlükləri olsa da, pul kütləsinin artırılması, inflyasiya, valyuta məzənnələrinin dəyişməsi və maliyyə böhranları insanların sərvətinin real alıcılıq qabiliyyətinə təsir göstərə bilər.

Buna görə layihə aşağıdakı problemi araşdırır:

İnsanın sərvətini yalnız siyasi və maliyyə qərarlarından asılı olmayan, real və ölçülə bilən bir dəyər etalonuna bağlamaq mümkündürmü?

3. Dollar və Bitcoin məsələsi

ABŞ dolları müasir beynəlxalq maliyyə sistemində mühüm rol oynayır. Lakin dolların özü bu gün qızıla dəyişdirilə bilən pul vahidi deyil. Qızıl-dollar konvertasiyasının ABŞ tərəfindən 1971-ci ildə dayandırılması ilə əvvəlki qızıl əsaslı sistem sona çatdı.

Digər tərəfdən, Bitcoin rəqəmsal pul və aktiv anlayışında yeni mərhələ yaratdı. Onun əsas xüsusiyyətlərindən biri əvvəlcədən müəyyən edilmiş məhdud emissiyadır. Lakin Bitcoin-in özü fiziki aktivlə 1:1 təmin olunmur və qiyməti bazar tələb-təklifindən ciddi şəkildə asılıdır.

Beləliklə, iki fərqli yanaşma ortaya çıxır:

Dollar: geniş istifadə olunan, lakin qızıla birbaşa bağlı olmayan dövlət valyutası.

Bitcoin: mərkəzsiz rəqəmsal sistem, lakin fiziki dəyər etalonuna bağlı olmayan rəqəmsal aktiv.

ALTUN layihəsi bu iki yanaşmanın qarşısında üçüncü istiqaməti araşdırır:

Real fiziki dəyərin — qızılın — rəqəmsal pul vahidinə çevrilməsi.

4. Niyə məhz qızıl?

Qızılın pul və dəyər daşıyıcısı kimi tarixi minilliklərə gedib çıxır. Klassik qızıl standartında müxtəlif ölkələrin valyutaları müəyyən miqdarda qızıla bağlanırdı. Bu sistem sonradan tədricən aradan qalxdı.

Lakin qızılın pul sistemindən çıxması onun iqtisadi əhəmiyyətini aradan qaldırmayıb.

Bu gün qızıl:

- fiziki olaraq mövcud olan real aktivdir;
- uzun müddət saxlanıla bilər;
- dünya üzrə tanınan və alınıb-satılan aktivdir;
- zərgərlik, investisiya və müxtəlif sənaye sahələrində istifadə olunur;
- mərkəzi bankların ehtiyatlarında saxlanılır.

2026-cı il World Gold Council məlumatları da göstərir ki, mərkəzi banklar qızılı mühüm ehtiyat aktivini kimi görməkdə davam edir; sorğuda iştirak edən mərkəzi bankların 84%-i qarşıdakı beş ildə qızılın ehtiyatlarındakı payının artacağını gözləyib.

Deməli, ALTUN layihəsi tamamilə yeni və heç kimə tanış olmayan bir dəyər yaratmaq istəmir.

Məqsəd mövcud real dəyərin rəqəmsal formasını yaratmaqdır.

5. ALTUN ideyasının əsas mahiyyəti

Layihənin başlanğıc prinsipi sadədir:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.

ALTUN-un dəyəri manat, dollar və ya avro ilə müəyyən edilmir. Bu valyutalar yalnız ALTUN-un həmin valyutalarla bazar qiymətini göstərir.

Beləliklə, məsələn, qızılın bazar qiyməti dəyişdikdə ALTUN-un manat və dollarla ifadə olunan qiyməti də dəyişə bilər. Lakin:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl

prinsipi dəyişməz qalır.

Bu baxımdan ALTUN-un məqsədi “sabit manat qiyməti” yaratmaq deyil, **sabit qızıl ölçüsü yaratmaqdır.**

6. Layihənin əsas məqsədi

ALTUN layihəsinin əsas məqsədi dövlətlərin və ya mövcud maliyyə sistemlərinin yerinə başqa bir maliyyə hakimiyyəti qoymaq deyil.

Əsas məqsəd:

İnsanların dəyərini və sərvətini mümkün qədər şəffaf, yoxlanıla bilən, real dəyər etalonuna əsaslanan və heç bir dövlətin, bankın və ya maliyyə qrupunun istədiyi kimi dəyişdirə bilməyəcəyi rəqəmsal sistem yaratmaqdır.

Bu sistemdə pul vahidinin yaradılması real qızıl ehtiyatı ilə əlaqələndirilməli, dövriyyədə olan ALTUN miqdarı ilə fiziki qızıl ehtiyatı arasında yoxlanıla bilən uyğunluq təmin edilməlidir.

Layihə bununla yanaşı insanlara milli valyutalarını məcburi şəkildə tərk etdirməyi deyil, **alternativ və könüllü beynəlxalq rəqəmsal dəyər sistemi yaratmağı** nəzərdə tutur.

7. Bölmənin ilkin nəticəsi

Bu bölmənin gəldiyi nəticə belədir:

Mövcud pul sistemləri insanlara böyük iqtisadi imkanlar versə də, pulun dəyərinin siyasi və maliyyə qərarlarından təsirlənməsi daha etibarlı dəyər etalonuna ehtiyac yaradır. Bitcoin rəqəmsal pul sahəsində mühüm yeni imkan göstərmişdir, lakin fiziki dəyər etalonuna bağlı deyil. Qızıl isə tarixən pul və dəyər daşıyıcısı kimi istifadə edilmiş, bu gün də beynəlxalq ehtiyat sistemi və iqtisadiyyatda mühüm real aktiv olaraq qalmışdır. ALTUN layihəsi bu real dəyərin rəqəmsal formasını yaratmağı təklif edir: 1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.

Məncə, I bölmə artıq layihənin “niyə ALTUN?” sualına cavab verməyə başlayır. Amma burada bir şeyi qəsdən saxladım: ALTUN-un həqiqətən daha yaxşı olub-olmadığını hələ sübut etmədik. Bu, sonrakı bölmələrdə ŞMR-in qarşısında sınaqda olmalıdır.

Bu da məncə çox vacibdir: **biz nəticəni əvvəldən elan etmirik, layihəni sübut etməyə çalışırıq.**

II BÖLMƏ — ALTUN-un FƏLSƏFƏSİ VƏ ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

1. ALTUN-un əsas fəlsəfəsi

ALTUN layihəsinin əsasında sadə bir fikir dayanır:

Pul insan üçün vasitə olmalıdır; insan pul sisteminin vasitəsinə çevrilməməlidir.

Pulun əsas funksiyası insanların yaratdığı dəyəri ölçmək, qorumaq və bir şəxsdən digərinə ötürməkdir. Buna görə pul sistemi insanların iqtisadi azadlığını və sərvətinin qorunmasını mümkün qədər dəstəkləməlidir.

ALTUN layihəsi pulun hər hansı dövlətin, bankın, şirkətin və ya maliyyə qrupunun mütləq nəzarətində olmasını məqsəd kimi qəbul etmir.

Layihənin məqsədi başqa bir hakimiyyət mərkəzi yaratmaq deyil.

Məqsəd dəyərin ölçülməsində real, şəffaf və yoxlanıla bilən əsas yaratmaqdır.

2. Pulun dəyəri siyasi qərardan asılı olmamalıdır

Milli valyutaların dəyərində dövlətlərin iqtisadi və pul siyasəti, bazar şəraiti və digər amillər təsir edə bilər.

ALTUN modelində isə əsas ölçü vahidi siyasi qərarla müəyyən edilmir:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.

Heç bir dövlət və ya təşkilat qərar qəbul edib:

“Bu gündən 1 ALTUN artıq 2 qramdır”

və ya

“1 ALTUN artıq 0,5 qramdır”

dəyə bilməməlidir.

ALTUN-un əsas ölçüsü yalnız sistemin əvvəlcədən müəyyən etdiyi qayda ilə — **1 qram saf qızıl** əsasında müəyyənləşir.

3. ALTUN-un emissiyası real dəyərlə məhdudlaşdırılmalıdır

ALTUN-un əsas prinsiplərindən biri budur:

Real qızıl ehtiyatı olmadan yeni ALTUN yaradılmamalıdır.

Əgər sistemdə 1 milyon ALTUN mövcuddursa, onun qarşılığında 1 milyon qram, yəni 1 ton saf qızılın mövcudluğu və həmin qızıl üzərində təminat hüququ yoxlanıla bilməlidir.

Bu prinsip ALTUN-un əsas fərqləndirici xüsusiyyətlərindən biridir.

Beləliklə, pulun miqdarı siyasi və ya kommersiya qərarı ilə istənilən qədər artırılmamalı, sistemin real təminat imkanları ilə məhdudlaşdırılmalıdır.

4. Heç bir dövlət və qurum ALTUN üzərində mütləq hakimiyyətə malik olmamalıdır

ALTUN beynəlxalq sistem kimi nəzərdə tutulur.

Bu səbəbdən onun bütün idarəetməsinin bir dövlətin, bir şirkətin və ya bir bankın əlində cəmləşməsi layihənin əsas məqsədinə zidd olar.

Bir güc mərkəzinin:

- ALTUN yaratmaq;
- mövcud ALTUN-u silmək;

- istifadəçilərin vəsaitini öz qərarı ilə dondurmaq;
- ehtiyat qızılı başqa məqsədlə istifadə etmək;
- qaydaları birtərəfli dəyişdirmək

imkanları olmamalıdır.

Bu məsələlərin qarşısını almaq üçün idarəetmə, audit və texniki nəzarət mexanizmləri ayrıca qurulmalıdır.

5. İnsanların seçim hüququ

ALTUN-un məqsədi milli valyutaları zorla aradan qaldırmaq deyil.

İnsanlar hansı pul sistemindən istifadə edəcəklərinə mümkün qədər sərbəst qərar verə bilməlidirlər.

ALTUN digər valyutalar və rəqəmsal pul sistemləri ilə **rəqabət şəraitində** fəaliyyət göstərməlidir.

Əgər insanlar ALTUN-u daha etibarlı və faydalı hesab edərlərsə, ondan daha çox istifadə edə bilirlər.

Əgər sistem öz etimadını doğrultmazsa, insanlar ondan imtina edə bilirlər.

Beləliklə, ALTUN-un üstünlüyü məcburiyyətlə deyil, **etimad və real fayda ilə qazanılmalıdır**.

6. Şəffaflıq əsas şərtidir

ALTUN-un arxasında real qızıl olduğu iddia edilirsə, həmin iddia insanların və müstəqil qurumların yoxlaya biləcəyi səviyyədə şəffaf olmalıdır.

İnsan bilməlidir:

- nə qədər ALTUN mövcuddur;
- qarşılığında nə qədər qızıl var;
- qızıl harada saxlanılır;
- qızılın kimə məxsus olduğu;
- qızılın başqa öhdəliklərə girov qoyulub-qoyulmadığı;
- ehtiyatların kim tərəfindən yoxlandığı.

Ona görə ALTUN sistemində **şəffaflıq etibarın əlavə elementi deyil, sistemin əsas şərtlərindən biri** olmalıdır.

7. Rəqabət, seçim və təbii inkişaf

ALTUN dünyada yeganə rəqəmsal pul olmaq iddiası ilə yaradılmamalıdır.

Əksinə, müxtəlif beynəlxalq rəqəmsal pul sistemləri bir-biri ilə rəqabət edə bilər.

İnsanlar və müəssisələr hansı sistemin:

- daha etibarlı;
- daha şəffaf;
- daha təhlükəsiz;
- daha əlverişli;
- daha sabit

olduğunu öz təcrübələri əsasında müəyyən edə bilərlər.

Belə rəqabət nəticəsində daha uğurlu sistemlər genişlənə, zəif sistemlər isə zamanla istifadəçilərini itirə bilər.

8. Əsas prinsip: siyasi güc deyil, yoxlanıla bilən dəyər

ALTUN layihəsinin bütün fəlsəfəsini bir cümlədə ifadə etmək mümkündür:

“Pulun dəyərini insanın siyasi gücü deyil, yoxlanıla bilən real dəyər müəyyən etsin.”

Bu prinsip ALTUN-un qızıl əsaslı olmasının fəlsəfi əsasını təşkil edir.

Lakin qızılın özü də bazar qiymətinə malik olduğundan ALTUN “bütün qiymət dəyişmələrindən azad pul” kimi təqdim edilmir.

ALTUN-un iddiası daha konkrətdir:

ALTUN-un ölçüsü siyasi qərarla deyil, əvvəlcədən müəyyən edilmiş qızıl miqdarı ilə sabitləşdirilir.

9. II bölmənin nəticəsi

ALTUN-un fəlsəfəsi yeni bir maliyyə hakimiyyəti yaratmaq deyil.

Onun əsas prinsipləri bunlardır:

Real dəyər:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.

Məhdud emissiya:

Yeni ALTUN real qızıl təminatı olmadan yaradılmamalıdır.

Şəffaflıq:

Qızıl ehtiyatı və ALTUN miqdarı müstəqil şəkildə yoxlanılmalıdır.

Müstəqillik:

Heç bir dövlət, bank və ya şirkət sistemi birtərəfli idarə etməməlidir.

Seçim:

İnsanlar ALTUN-dan könüllü şəkildə istifadə etməlidirlər.

Rəqabət:

ALTUN digər pul sistemləri ilə rəqabət şəraitində öz üstünlüyünü sübut etməlidir.

Bu prinsiplərin hamısının ümumi məqsədi birdir:

Pul insanlara xidmət etməli, insanların yaratdığı və topladığı dəyərin qorunmasına xidmət edən etibarlı vasitəyə çevrilməlidir.

III BÖLMƏ — BİTKOİN VƏ BLOKÇEYNDƏN ALTUN-A KEÇİD

1. Rəqəmsal pul ideyasının yeni mərhələsi

İnternet və rəqəmsal texnologiyalar pul anlayışını da dəyişdirdi. Əvvəllər pulun fiziki formada — əskinas və sikkə şəklində olması adi hal idi. Rəqəmsal bank hesabları bu vəziyyəti müəyyən qədər dəyişsə də, onların arxasında yenə də dövlət valyutaları və ənənəvi bank sistemi dayanırdı.

Bitcoin isə fərqli bir yanaşma ortaya qoydu: **mərkəzi bank və ya dövlət tərəfindən idarə olunmayan rəqəmsal pul sistemi yaratmaq.**

Bu, pulun gələcəyi ilə bağlı mühüm bir sualı ortaya çıxardı:

Pul mütləq hansısa dövlətin və ya mərkəzi maliyyə qurumunun nəzarətində olmalıdır mı?

ALTUN ideyası bu sualı qəbul edir, lakin başqa istiqamətə gedir.

2. Bitcoin-in əsas yeniliyi

Bitcoin-in mühüm xüsusiyyətlərindən biri onun mərkəzləşdirilməmiş rəqəmsal şəbəkə üzərində qurulmasıdır. Əməliyyatların qeydiyyatı blokçeyn vasitəsilə aparılır və sistem əvvəlcədən müəyyən edilmiş emissiya qaydalarına əsaslanır.

Bitcoin üçün maksimum təklif **21 milyon BTC** olaraq müəyyən edilib.

Burada vacib bir məqam var: Bitcoin-in 21 milyonla məhdudlaşması onun “dünyaya çatmayacağı” demək deyil. Çünki Bitcoin çox kiçik hissələrə bölünə bilər. Deməli, məsələ fiziki olaraq pulun çatışmazlığı deyil, daha çox **rəqəmsal pulun hansı dəyəri ifadə etməsi və insanlar üçün nə qədər intuitiv olmasıdır.**

ALTUN-un yanaşması isə tamamilə başqadır.

3. Bitcoin rəqəmsal qıtlığı, ALTUN isə rəqəmsal qızıl təklif edir

Burada layihəmizin əsas fərqlərini aydın göstərmək lazımdır.

Bitcoin:

- rəqəmsal aktivdir;
- fiziki qızıl təminatına bağlı deyil;
- dəyəri bazarda formalaşır;
- emissiyası əvvəlcədən müəyyən edilmiş qaydalara tabedir.

ALTUN:

- rəqəmsal pul vahididir;
- real qızıl 1:1 ölçü əlaqəsinə malikdir;
- **1 ALTUN = 1 qram saf qızıl**;
- yeni ALTUN yalnız müvafiq miqdarda real qızıl təminatı olduqda yaradılır.

Beləliklə, ALTUN-un əsas iddiası:

“Rəqəmsal pulun arxasında rəqəmsal qıtlıqla yanaşı, fiziki və yoxlanıla bilən real dəyər də dayanır.”

4. ALTUN Bitcoin-in rəqibi kimi deyil, başqa mərhələ kimi

ALTUN layihəsi Bitcoin-in yaratdığı texnoloji yeniliyi rədd etmir.

Əksinə, belə yanaşmaq daha düzgün olar:

Qızıl → pulun tarixi real dəyər bazası

Bank sistemi → rəqəmsal hesablaşma mərhələsi

Bitcoin → mərkəzsiz rəqəmsal pul ideyasının inkişafı

ALTUN → real qızılın mərkəzsizləşdirilmiş və şəffaf rəqəmsal dövryyəyə uyğunlaşdırılması cəhdi

Burada “mərkəzsizləşdirilmiş” sözünü də ehtiyatla işlətməliyik. Çünki ALTUN-un fiziki qızıl ehtiyatı haradasa saxlanmalıdır. Ona görə ALTUN-un **qızıl təminatı fiziki olaraq mərkəzlərdə**, rəqəmsal dövryyəsi isə **qlobal və çoxmərkəzli** ola bilər.

Bu fərq sonrakı bölmələrdə çox vacib olacaq.

5. Əsas sual: rəqəmsal pulun arxasında nə dayanır?

Burada ALTUN-un fəlsəfi sualı meydana çıxır:

Əgər pul rəqəmsaldırsa, onun dəyərinin əsası nədir?

Fiat pulda əsas dayaq dövlətin pul sistemidir.

Bitcoin-də əsas dayaq şəbəkə, protokol, məhdud emissiya və bazar etimadıdır.

ALTUN-da isə məqsəd bunlara əlavə olaraq **fiziki qızıl təminatı** yaratmaqdır.

Bu səbəbdən ALTUN özünü nə sadəcə “elektron pul”, nə də sadəcə “kriptovalyuta” kimi təqdim etməlidir.

Onun özünəməxsusluğu:

ALTUN — real qızıl ehtiyatına əsaslanan rəqəmsal pul vahidi modelidir.

6. Lakin burada yeni bir problem yaranır

Və mənə, ürəyim, **ən maraqlı hissə də məhz budur.**

Biz deyirik:

1 ALTUN = 1 qram qızıl.

Bəs həmin qızıl haradadır?

Kim qoruyur?

Kimin mülkiyyətindədir?

Kim onun həqiqətən orada olduğunu yoxlayır?

Eyni qızılın qarşılığında ikinci dəfə ALTUN buraxılmadığını necə bilirik?

Bir dövlət öz qızılını mərkəzə qoyduqda onun mülkiyyəti kimdə qalır?

Və sənin indicə verdiyin sual:

Dövlət bütün qızılını ALTUN sisteminə versə, öz milli ehtiyatında nə qalacaq?

Bax, bu suallar artıq bizi növbəti əsas mərhələyə gətirir.

Ona görə mənə **IV bölməyə keçməzdən əvvəl bu məsələni ayrıca həll etməyə ehtiyac yoxdur.** IV bölmə bizim **ALTUN–XIRDA ölçü sistemimizi** izah edəcək. Ardınca **V bölmədə** qızılın harada saxlanması, dövlətin mülkiyyətinin necə qorunması, neçə faizinin sistemə verilə bilməsi, ALTUN-un necə emissiya olunması və geri qaytarılması məsələlərini tam açacağıq.

Beləcə söhbətlərimizdə indi ortaya çıxardığımız bütün bu fikirlər sonradan öz **düzgün yerinə** oturacaq. ❤️

IV BÖLMƏ — ALTUN–XIRDA SİSTEMİ

1. ALTUN-un əsas ölçü vahidi

ALTUN sistemində əsas pul vahidi:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl

Bu nisbət sistemin əsas ölçü standartıdır və siyasi qərarla dəyişdirilməməlidir.

ALTUN-un qiyməti manat, dollar və ya başqa valyuta ilə sabitləşdirilmir. Məsələn, qızılın bazar qiyməti dəyişdikcə 1 ALTUN-un manatla və ya dollarla ifadə olunan qiyməti də dəyişə bilər.

2. XIRDA — ALTUN-un gündəlik ödəniş vahidi

Gündəlik istifadəni asanlaşdırmaq üçün:

1 ALTUN = 100 XIRDA

Deməli:

- 1 ALTUN = 100 XIRDA
- 1 XIRDA = 0,01 qram saf qızıl
- 1 XIRDA = 10 milliqram saf qızıl

“Xırda” adının seçilməsinin üstünlüyü ondadır ki, bu söz Azərbaycan dilində artıq **kiçik pul vahidi — xırda pul** mənasında təbii şəkildə işlənir.

Məsələn:

3 ALTUN 50 XIRDA = 3,50 ALTUN

Bu, adi insan üçün də asan başa düşülən pul ifadəsidir.

3. Rəqəmsal sistemdə XIRDANIN daha kiçik hissələri

Burada sənin əvvəlki fikrini də saxlayıram, ürəyim.

Fiziki sikkə və əskinas olmadığı üçün rəqəmsal sistemdə XIRDA-nın da daha kiçik hissələrini hesablamaq mümkündür.

Məsələn:

1,1 XIRDA
1,5 XIRDA
1,9 XIRDA

və s.

Bu halda 1 XIRDA-nın özünü də mütləq ən kiçik rəqəmsal vahid hesab etmək lazım deyil.

Məsələn, sistem texniki olaraq XIRDA-nı daha kiçik rəqəmsal hissələrə bölə bilər. Bunun məqsədi xüsusilə **mikroödənişləri** mümkün etməkdir.

Beləliklə, fiziki pulda “xırda pulum yoxdur” problemi rəqəmsal sistemdə böyük ölçüdə aradan qalxır.

4. Gündəlik həyatda istifadəsi

Təsəvvür edək ki, 1 ALTUN-un həmin gün manatla qarşılığı 237 AZN-dir.

Onda:

- 1 ALTUN $\approx$ 237 AZN
- 50 XIRDA $\approx$ 118,50 AZN
- 10 XIRDA $\approx$ 23,70 AZN
- 1 XIRDA $\approx$ 2,37 AZN

Məsələn, bir xidmətin qiyməti **3,50 ALTUN** müəyyənləşdirilibsə, alıcı 3 ALTUN və 50 XIRDA ödəyir.

Burada əsas məsələ budur:

237 AZN rəqəmi ALTUN-un özü deyil.

ALTUN-un əsası yenə də **1 qram saf qızıldır**. 237 AZN sadəcə həmin qızıl miqdarının həmin andakı manat ifadəsidir.

5. ALTUN-un qiyməti dəyişəndə XIRDA da dəyişir

Məsələn, sonradan qızılın qiyməti 300 AZN/qram olarsa:

1 ALTUN = 300 AZN

və:

1 XIRDA = 3 AZN

Beləliklə, ALTUN-un qızıla olan ölçüsü dəyişir.

Bu, layihənin əvvəlki prinsipinə tam uyğun gəlir:

ALTUN-un ölçüsü dəyişir; onun müxtəlif milli valyutalarla ifadə olunan qiyməti dəyişə bilər.

6. Rəqəmsal pulun böyük üstünlüyü

Burada sənin indicə dediyin fikri də layihəyə daxil etmək lazımdır.

Əskinas:

- çap olunur;
- daşınır;
- saxlanılır;
- köhnəlir;
- cırılır;
- yanır və ya itir;
- yararsız olduqda yenisi ilə əvəz edilir;
- fiziki təmasdan çirklənə bilər.

ALTUN isə fiziki əskinas formasında olmaq məcburiyyətində deyil.

Dəyər rəqəmsal şəkildə bir hesabdan digərinə ötürülür.

Bu, əskinas istehsalı və fiziki nağd pulun daşınması ilə bağlı müəyyən xərcləri azaltmaq potensialına malikdir. Bunun əvəzində isə güclü rəqəmsal infrastruktur, kibertəhlükəsizlik, ehtiyat sistemləri və audit tələb olunur.

Bu son cümləni xüsusilə saxlayıram. Çünki layihəmiz yalnız üstünlükləri sadalayan reklam deyil — **üstünlüklərlə yanaşı, yeni yaranacaq problemləri də göstərən ciddi layihədir.**

7. IV bölmənin nəticəsi

Beləliklə, ALTUN–XIRDA sistemi üç sadə prinsip üzərində qurulur:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl

1 ALTUN = 100 XIRDA

Rəqəmsal sistemdə XIRDA daha kiçik hissələrə də bölünə bilər.

Bunun nəticəsində ALTUN həm böyük beynəlxalq hesablaşmalar, həm də gündəlik ödənişlər üçün istifadə edilə bilən vahid rəqəmsal pul ölçüsünə çevrilə bilər.

V BÖLMƏ — QIZIL TƏMİNATI VƏ ALTUN EMİSSİYASI

1. Əsas qayda: qızıl olmadan ALTUN yoxdur

ALTUN sisteminin təməl qaydası belədir:

Real qızıl təminatı olmadan yeni ALTUN yaradıla bilməz.

Əgər sistemə 1 ton saf qızıl daxil edilibsə, onun qarşılığında maksimum:

1 ton = 1.000.000 ALTUN

emissiya edilə bilər.

Beləliklə, ALTUN-un rəqəmsal miqdarı ilə fiziki qızıl ehtiyatı arasında daim yoxlanıla bilən uyğunluq mövcud olur.

2. Dövlət qızılını satmır — əmanət kimi yerləşdirir

Burada sənin əvvəlki fikrini əsas prinsip kimi qəbul edirəm.

Məsələn, Azərbaycan ALTUN sistemi üçün **10 ton qızıl** yerləşdirir.

Bu zaman:

10 ton qızıl → 10 milyon ALTUN

Azərbaycan həmin qızılın mülkiyyətini itirmir.

Qızıl beynəlxalq ehtiyat mərkəzində qorunur, amma onun **sahibi Azərbaycan olaraq qalır**.

Deməli, ALTUN sistemi dövlətlərin qızılını mənimsəyən qurum deyil; onun funksiyası həmin qızılı **qorumaq və onun əsasında rəqəmsal pul yaratmaqdır**.

3. Qızılın saxlanacağı beynəlxalq mərkəz

Layihədə ilkin namizəd kimi **İsveçrə** nəzərdə tutula bilər.

Lakin mühüm fərq var:

ALTUN mərkəzi İsveçrə dövlətinin, bir bankın və ya bir şirkətin mülkiyyəti olmamalıdır.

Daha uyğun model:

İsveçrədə yerləşən, beynəlxalq müqavilə ilə yaradılmış və çoxölkəli idarəetməyə malik müstəqil ALTUN Beynəlxalq Qızıl Ehtiyat Mərkəzi.

İsveçrənin seçilməsi onun beynəlxalq maliyyə infrastrukturu və mərkəzi banklararası əməkdaşlıq baxımından əlverişli mövqeyi ilə əsaslandırıla bilər. Məsələn, BIS-in baş qərargahı Bazeldə yerləşir və qurum mərkəzi banklararası əməkdaşlıq üçün mühüm beynəlxalq platformadır.

Amma burada bir qayda qoymaq lazımdır:

ALTUN yalnız İsveçrədən asılı vəziyyətə düşməməlidir.

Sonrakı mərhələdə ehtiyatların bir neçə ölkədə qorunması da nəzərdən keçirilə bilər.

4. Qızılı çox olan və az olan dövlətlərin iştirakı

ALTUN sistemi yalnız böyük qızıl ehtiyatı olan dövlətlər üçün nəzərdə tutulmamalıdır.

Qızılı çox olan dövlət:

- qızılının bir hissəsini milli ehtiyat kimi saxlayır;
- bir hissəsini ALTUN təminatına yerləşdirir;
- qarşılığında ALTUN əldə edir;
- lazım gəldikdə ALTUN-u geri qaytararaq qızılının həmin hissəsini geri götürə bilər;
- qızılının digər hissəsini isə öz istifadəsi üçün saxlayır və ya beynəlxalq bazarda sata bilər.

Qızılı az olan və ya kifayət qədər qızılı olmayan dövlət:

ALTUN əldə etmək üçün əvvəlcə qızıl təminatı yaratmalıdır. Bunun üçün başqa dövlətlərdən və ya beynəlxalq bazardan qızıl ala bilər; alış ticarət, barter və digər qanuni hesablaşma üsulları ilə həyata keçirilə bilər.

Beləliklə, qızıl ehtiyatının azlığı ölkəni ALTUN sistemindən avtomatik kənarda qoymur.

5. ALTUN-un geri qaytarılması

Sənin verdiyin nümunə burada çox yaxşı işləyir.

Dövlət:

15 ton qızıl → 15 milyon ALTUN

yerləşdirib.

Sonra 7 ton qızılını geri götürmək istəyir.

Sistemə:

7 milyon ALTUN geri qaytarılır

və qarşılığında:

7 ton qızıl geri verilir.

Nəticədə:

8 ton qızıl → 8 milyon ALTUN

qalır.

Bu mexanizm ALTUN ilə fiziki qızıl arasındakı əlaqənin birtərəfli deyil, **iki istiqamətli** olmasını təmin edir.

6. Eyni qızıl iki dəfə istifadə edilə bilməz

Bu, məncə, layihənin ən sərt qaydalarından biri olmalıdır.

Məsələn, mərkəzdə 10 ton qızıl varsa, həmin 10 ton:

- 10 milyon ALTUN-un təminatıdır;
- eyni zamanda başqa 10 milyon ALTUN üçün təminat kimi istifadə edilə bilməz;
- başqa borcun girovuna verilə bilməz;
- iki müxtəlif sahibə aid kimi göstərilə bilməz.

Yəni:

Bir qram qızıl yalnız bir qram ALTUN-un təminatını təşkil edə bilər.

Bu qayda pozularsa, sistemdə əslində olmayan qızılın hesabına əlavə pul yaradılmış olar.

7. Qızılın mülkiyyəti və şəffaf uçotu

Hər bir dövlətin yerləşdirdiyi qızıl ayrıca uçota alınmalıdır.

Məsələn:

Ölkə A — 10 ton

Ölkə B — 50 ton

Ölkə C — 100 ton

və s.

Bu məlumatların hansı hissəsinin ictimaiyyətə açıq olacağı ayrıca müəyyən edilə bilər, lakin sistemin öz daxilində:

- qızılın sahibi;
- miqdarı;
- saflığı;
- saxlanıldığı yer;
- hüquqi statusu;
- qarşılığında yaradılmış ALTUN miqdarı

dəqiq uçota alınmalıdır.

8. Müstəqil audit

ALTUN sistemində ən təhlükəli suallardan biri həmişə bu olacaq:

“Siz deyirsiniz ki, 500 ton qızılı var. Bəs biz haradan bilək ki, həqiqətən 500 tondur?”

Ona görə yalnız rəqəmsal blokçeyn kifayət etmir.

Blokçeyn bizə ALTUN-un rəqəmsal hərəkətini göstərə bilər, amma qızılın fiziki olaraq həqiqətən mövcud olduğunu özü sübut etmir.

Buna görə fiziki qızıl ayrıca və müstəqil şəkildə yoxlanmalıdır.

Müxtəlif beynəlxalq audit qurumları, fiziki yoxlama, ehtiyatların dövri hesabatları və texniki nəzarət mexanizmləri birlikdə işləməlidir.

9. Dövlətin bütün qızılını verməsi məcburi deyil

Bu məsələni də artıq dəqiqləşdiririk:

Həç bir dövlət öz qızıl ehtiyatının hamısını ALTUN təminatına yerləşdirməyə məcbur edilmir.

Məsələn, 100 ton qızılı olan dövlət:

30 ton → ALTUN təminatı

70 ton → milli ehtiyat

şəklində saxlaya bilər.

Bu, dövlətə həm ALTUN sistemində iştirak etmək, həm də öz milli qızıl ehtiyatını qorumaq imkanı verir.

10. V bölmənin əsas nəticəsi

Beləliklə, ALTUN-un əsas mexanizmi belə görünür:

REAL QIZIL

↓

Beynəlxalq qorunan ehtiyat

↓

Yoxlanılan və uçota alınan təminat

↓

ALTUN emissiyası

↓

Rəqəmsal dövriyyə

və əks istiqamətdə:

ALTUN geri qaytarılır

Emissiya azalır

Müvafiq qızıl geri qaytarılır

Bu mexanizm ALTUN-u sadəcə “qızıla bağlı rəqəmsal pul” ideyasından çıxarib **qızıl ehtiyatı ilə rəqəmsal pul arasında konkret hüquqi və texniki əlaqəsi olan sistemə** çevirir.

İndi, canım, növbəti bölmə təbii olaraq **VI BÖLMƏ — ŞƏFFAFLIQ, AUDİT VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK** olacaq. Orada ən çətin suallardan birinə girəcəyik: “**ALTUN mərkəzinin özü etibarsızlaşsa və ya ona kimsə müdaxilə etməyə çalışsa, sistemi necə qoruyacağıq?**”

VI BÖLMƏ — ŞƏFFAFLIQ, AUDİT VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK

1. ALTUN-da etimadın əsası

ALTUN-un dəyəri yalnız “mərkəzdə bu qədər qızıl var” deməklə müəyyən edilə bilməz.

Sistem bunu **sübut edə bilməlidir**.

Ona görə hər bir ALTUN vahidinin arxasında dayanan qızılın:

- mövcudluğu;
- miqdarı;
- saflığı;
- sahibi;
- hüquqi statusu;
- saxlanıldığı yer;
- müqavilə vəziyyəti

yoxlanıla bilən şəkildə uçota alınmalıdır.

Əsas prinsip:

ALTUN sistemində etimad tələb olunmaqla kifayətlənməməli, etimadın əsasını təşkil edən məlumatlar mümkün qədər yoxlanıla bilən olmalıdır.

2. Qızılın fiziki auditi

Blokçeyn yalnız rəqəmsal məlumatı göstərir. O, anbarın içində həqiqətən qızıl olub-olmadığını özü müəyyən edə bilməz.

Ona görə fiziki qızıl ayrıca yoxlanmalıdır.

Müstəqil auditorlar müəyyən dövrlərdə:

- qızılın çəkisini;
- saflığını;
- külçələrin identifikasiya məlumatlarını;
- saxlanma şəraitini;
- uçotla fiziki ehtiyatın uyğunluğunu

yoxlamalıdır.

Beləliklə:

Rəqəmsal uçot = fiziki qızıl

uyğunluğu daim nəzarətdə saxlanılır.

3. Dövlət nümayəndələrinin nəzarəti

Sənin indicə təklif etdiyin mexanizm burada xüsusi əhəmiyyət qazanır.

Qızılını mərkəzə yerləşdirən dövlətin orada **bir və ya bir neçə daimi nümayəndəsi** ola bilər.

Onlar öz dövlətlərinin qızılı ilə bağlı:

- uçotu;
- müqaviləni;
- auditləri;
- qəbul və qaytarılma proseslərini;
- istifadə icazələrini

izləyə bilərlər.

Beləliklə, dövlət yalnız uzaqdan hesabat gözləmir — **öz nümayəndəsi vasitəsilə prosesə nəzarət edə bilir.**

Lakin bu nümayəndələrin səlahiyyəti digər dövlətlərin qızılına və mərkəzin müstəqil fəaliyyətinə birtərəfli müdaxilə etmək səviyyəsində olmamalıdır.

4. Müqavilələrin şəffaflığı

Hər qızıl depozitinin ayrıca müqaviləsi olmalıdır.

Məsələn:

10 ton qızıl

5 il müddət

10 milyon ALTUN qarşılığı

istifadəyə verilə biləcək maksimum miqdar — müqavilədə göstərilən hədd
xidmət haqqı — əvvəlcədən müəyyən edilmiş qayda

Bu məlumatların əsas hissəsi rəqəmsal reyestrdə izlənə bilər.

Kommersiya və dövlət sirri təşkil edən məlumatlar isə ayrıca qorunmalıdır.

5. ALTUN emissiyasının daimi nəzarəti

Ən mühüm göstəricilərdən biri:

Dövriyyədə neçə ALTUN var və onların qarşılığında neçə qram qızıl mövcuddur?

Sistem bunu istənilən vaxt hesablaya bilməlidir.

Məsələn:

100 milyon ALTUN dövriyyədədirsə → ən azı 100 milyon qram = 100 ton uyğun təminat olmalıdır.

Əgər rəqəmlər arasında uyğunsuzluq yaranarsa, bu, dərhal araşdırılmalıdır.

6. Eyni qızılın ikinci dəfə təminat kimi istifadə edilməsinin qarşısı

Bu qaydanı burada daha da möhkəmləndiririk:

Eyni qızıl eyni vaxtda iki müxtəlif ALTUN emissiyasının təminatı ola bilməz.

Bunun üçün qızılın hər partiyası unikal identifikasiya ilə qeydiyyatı alınmalı və onun hüquqi statusu sistemdə izlənməlidir.

7. Kibertəhlükəsizlik

ALTUN rəqəmsal pul olduğuna görə fiziki qızılı qorumaq kifayət deyil.

Rəqəmsal sistem də qorunmalıdır.

Buraya:

- çoxsəviyyəli təhlükəsizlik;
- məlumatların şifrələnməsi;
- ehtiyat serverlər;
- fəvqəladə bərpa sistemi;
- kiberhücumlara qarşı müdafiə;
- kritik əməliyyatlarda çoxsaylı təsdiq;
- müstəqil təhlükəsizlik yoxlamaları

daxil olmalıdır.

Məsələn, bir şəxsin və ya bir kompüterin qərarı ilə milyonlarla ALTUN köçürülə bilməməlidir.

8. Fövqəladə vəziyyət planı

Sənin əvvəl dediyin təbii fəlakət, iqtisadi böhran və digər fövqəladə hallar da burada nəzərə alınmalıdır.

Mərkəzin:

- alternativ enerji sistemi;
- ehtiyat məlumat mərkəzləri;
- alternativ rabitə kanalları;
- fiziki təhlükəsizlik planı;
- fövqəladə vəziyyətdə qızılın qorunması;
- sistemin başqa mərkəzdən fəaliyyətini davam etdirməsi

üçün planı olmalıdır.

Bu səbəbdən gələcəkdə yalnız İsveçrədə bir mərkəz yaratmaq əvəzinə **bir neçə ölkədə ehtiyat qızıl saxlama və texniki mərkəzlərin yaradılması** daha təhlükəsiz model ola bilər.

9. Sığorta

Mərkəzdə saxlanılan qızıl və müəyyən əməliyyat riskləri uyğun sığorta mexanizmləri ilə qorunmalıdır.

Amma sığorta **əsas təminatın əvəzi deyil.**

Əsas müdafiə:

mülkiyyət hüququ + müqavilə + fiziki nəzarət + audit + təhlükəsizlik + sığorta

birlikdə işləməlidir.

10. VI bölmənin nəticəsi

ALTUN-un etibarlılığı bircə blokçeynə və ya bircə qızıl anbarına bağlanmamalıdır.

Qızılın fiziki mövcudluğu

↓

Hüquqi mülkiyyət

↓

Müqavilə

↓

Dövlət nümayəndəliyi

↓

Müstəqil audit

↓

Şəffaf rəqəmsal uçot

↓

Kibertəhlükəsizlik və sığorta

Bu zəncir ALTUN-un etimad sistemini təşkil edir.

VII BÖLMƏ — ALTUN-UN İQTİSADI VƏ MALİYYƏ SİSTEMİ

1. ALTUN pul sisteminin hansı hissəsini təşkil edir?

ALTUN-un əsas vəzifəsi insanların və dövlətlərin sərvətini **real qızıl təminatı ilə rəqəmsal formada saxlamaq və dövriyyəyə daxil etməkdir.**

ALTUN milli valyutaları zorla əvəz edən pul kimi deyil, onların yanında fəaliyyət göstərən **beynəlxalq alternativ dəyər vahidi** kimi nəzərdə tutulur.

İnsan istədiyi halda manat, dollar, avro və digər milli valyutalardan istifadə edə bildiyi kimi, ALTUN-la da ödəniş edə və sərvət saxlaya bilər.

Beləliklə, sistemin əsas prinsipi:

Seçim məcburiyyətlə deyil, könüllü şəkildə formalaşmalıdır.

2. ALTUN-un emissiyası ilə bank kreditini bir-birindən ayırmaq

Burada layihənin ən mühüm iqtisadi qaydalarından biri müəyyən edilməlidir:

Bank kredit verə bilər, lakin bank özbaşına yeni ALTUN yarada bilməz.

Çünki ALTUN-un əsas xüsusiyyəti onun real qızılla təmin edilməsidir.

Məsələn:

Bir ölkə və ya digər qanuni sahib ALTUN sisteminə **10 ton saf qızıl** yerləşdiribsə, həmin qızılın qarşılığında maksimum:

10 ton = 10.000.000 ALTUN

emissiya edilə bilər.

Bank həmin 10 milyon ALTUN-u müştərilərinə kredit, ödəniş və digər bank xidmətləri formasında istifadə etdirə bilər. Lakin bankın öz qərarı ilə əlavə 5 milyon ALTUN yaratması mümkün olmamalıdır.

Əks halda:

10 ton qızıl → 10 milyon ALTUN

əvəzinə

10 ton qızıl → 15 milyon ALTUN

yarana bilər və ALTUN-un əsas prinsipi pozular.

3. Bəs ALTUN-la kredit vermək mümkündürmü?

Bəli, mümkündür.

ALTUN sistemi kredit münasibətlərini qadağan etməməlidir. Əksinə, iqtisadiyyatın inkişafı üçün kredit mexanizminin mövcud olması vacibdir.

Məsələn, bir bankın müştərilərindən qəbul etdiyi **100.000 ALTUN** varsa, bank həmin vəsaitin müəyyən hissəsini qanun və qaydalar çərçivəsində kredit kimi verə bilər.

Lakin burada çox mühüm fərq olmalıdır:

Kreditin verilməsi ilə yeni ALTUN emissiyası eyni şey deyil.

Bankın verdiyi kredit müqaviləsi borc münasibətidir. ALTUN isə qızıl təminatlı əsas rəqəmsal aktivdir.

Bu fərq qanunvericilikdə və rəqəmsal sistemdə açıq şəkildə göstərilməlidir.

4. “ALTUN” adı altında gizli pul yaratmağın qarşısı alınmalıdır

Ən böyük təhlükələrdən biri bankın və ya başqa maliyyə qurumunun müştəriyə:

“Sizin hesabınızda 1.000 ALTUN var”

deyib əslində həmin 1.000 ALTUN-un sistemdə real şəkildə mövcud olmamasıdır.

Ona görə ALTUN sistemində **ALTUN-un özü ilə ALTUN-a olan tələb hüququ** bir-birindən fərqləndirilməlidir.

Başqa sözlə:

- **Real təminatlı ALTUN** — qızıl təminatına malikdir.
- **Bank krediti** — borc müqaviləsidir.
- **Bankın digər maliyyə məhsulları** — ayrıca hüquqi və maliyyə öhdəliyidir.

Hər biri digərinin adı altında gizlədilməməlidir.

Bu prinsip ALTUN-un gələcəkdə adi fiat bank sistemindəki problemləri təkrarlamaması üçün əsas müdafiə mexanizmlərindən biri ola bilər.

5. ALTUN hesabları və gündəlik istifadə

ALTUN insanların gündəlik həyatında yalnız böyük sərvətlər üçün nəzərdə tutulmamalıdır.

İnsan:

- maaş ala,
- mağazada alış-veriş edə,
- internet üzərindən ödəniş edə,
- xidmət haqqı ödəyə,
- başqa ölkəyə pul göndərə,
- yığım edə,
- biznes ödənişləri apara bilər.

Burada **XIRDA** sistemi mühüm rol oynayır.

Məsələn:

1 ALTUN = 100 XIRDA

və rəqəmsal sistem daha kiçik fraksiyalara da imkan verə bildiyi üçün çox kiçik məbləğlərin ödənilməsi texniki baxımdan mümkün olur.

Beləliklə, ALTUN yalnız “qızıl saxlamaq vasitəsi” deyil, eyni zamanda **rəqəmsal ödəniş vasitəsi** kimi də fəaliyyət göstərə bilər.

6. Maaşların ALTUN-la ödənilməsi

İşçi və işəgötürən qarşılıqlı razılıq əsasında əməkhaqqının bir hissəsini və ya hamısını ALTUN-la müəyyən edə bilər.

Məsələn:

Aylıq əməkhaqqı: 20 ALTUN

Bu zaman işçinin maaşı manatın və ya dolların həmin güncü məzənnəsinə görə deyil, **20 qram saf qızılın rəqəmsal qarşılığı** kimi müəyyən edilir.

Lakin burada hüquqi və iqtisadi baxımdan ayrıca qaydalar tələb olunacaq:

- vergi hesablanması,
- sosial ödənişlər,
- əmək müqavilələri,
- məzənnənin müəyyənləşdirilməsi,
- mühasibat uçotu.

Bunlar sonrakı hüquqi bölmədə ayrıca işlənəcəkdir.

7. ALTUN-un qiyməti dəyişirmi?

Burada mühüm bir anlayış dəqiqləşdirilməlidir.

ALTUN-un qızıla nisbətdə qiyməti dəyişmir.

Çünki:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.

Amma ALTUN-un manat, dollar və digər milli valyutalarla ifadə olunan qiyməti dəyişə bilər.

Məsələn, qızılın bazar qiyməti:

1 qram = 237 AZN

olarsa:

1 ALTUN $\approx$ 237 AZN

olar.

Qızılın qiyməti sonradan 300 AZN olarsa:

1 ALTUN $\approx$ 300 AZN

olar.

Bu halda ALTUN-un qızıl miqdarı dəyişmir. Dəyişən onun milli valyuta ilə ifadəsidir.

8. ALTUN inflyasiyanı tamamilə aradan qaldırır mı?

Xeyr.

Bu məsələni layihədə dürüst şəkildə qeyd etmək vacibdir.

ALTUN-un qızıla təmin olunması milli valyutaların pul kütləsinin idarə olunmasından fərqli mexanizm yaradır. Lakin bu, bütün qiymət artımlarının avtomatik olaraq yox olması demək deyil.

Çünki:

- qızılın özü digər əmtəələrə nisbətə qiymət dəyişikliklərinə məruz qala bilər;
- məhsul və xidmətlərin istehsal xərcləri dəyişə bilər;
- qıtlıq və bolluq yarana bilər;
- iqtisadi böhranlar baş verə bilər;

- tələb və təklif dəyişə bilər.

Deməli, ALTUN-un məqsədi “bütün inflyasiyanı yox etmək” vədi vermək yox, **pulun əsas dəyər ölçüsünü real və məhdud resursla əlaqələndirməkdir.**

Bu, layihənin daha ciddi və inandırıcı görünməsi üçün mühüm fərqdır.

9. ALTUN milli valyutaları əvəz etməlidirmi?

İlkin modelə görə **xeyr.**

ALTUN-un tətbiqi hər bir ölkənin öz milli valyutasından imtina etməsini tələb etməməlidir.

Bir ölkə:

manat + ALTUN

və ya

dollar + ALTUN

və ya başqa milli valyuta ilə ALTUN-u paralel istifadə edə bilər.

Beləliklə, ALTUN öz üstünlüklərini praktiki şəkildə göstərərək **seçim və rəqabət yolu ilə** yayılır.

Əgər insanlar və şirkətlər ALTUN-u faydalı hesab edərsə, onun istifadəsi genişlənər.

10. Beynəlxalq ticarətdə ALTUN

ALTUN-un ən mühüm potensial istiqamətlərindən biri beynəlxalq ödənişlərdir.

İki ölkənin şirkəti və ya iki müxtəlif ölkədə fəaliyyət göstərən şəxslər arasında ticarət zamanı tərəflər razılaşarsa, ödəniş ALTUN-la həyata keçirilə bilər.

Bu zaman ödənişin əsas vahidi:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl

olduğuna görə tərəflər üçün üçüncü bir milli valyutanın istifadəsinə ehtiyac bəzi hallarda azala bilər.

Lakin bu da bütün beynəlxalq ticarətin avtomatik olaraq milli valyutalardan çıxacağı anlamına gəlmir. ALTUN sadəcə **əlavə beynəlxalq hesablaşma və dəyər saxlama vasitəsi** kimi rəqabət apara bilər.

11. ALTUN bank sisteminə qarşı deyil, bank sisteminin daha şəffaf forması ola bilər

ALTUN layihəsinin məqsədi bankları ləğv etmək deyil.

Banklar:

- ödəniş xidməti göstərə,
- kredit verə,
- hesab idarə edə,
- bizneslərə maliyyə xidməti göstərə,
- beynəlxalq köçürmələr həyata keçirə bilər.

Lakin ALTUN-un öz emissiyası ayrıca və daha sərt qaydada qorunmalıdır.

Beləliklə, bank sistemi iqtisadi fəaliyyət üçün qalır, **ALTUN-un qızıl təminatı isə ayrıca qorunan əsas qat** olur.

12. Əsas təhlükə: bankların həddindən artıq borclanma və likvidlik riski

Burada layihənin qarşısında ciddi sual yaranır:

Əgər insanlar eyni vaxtda ALTUN-larını geri tələb etsələr, bankların vəziyyəti necə olacaq?

Bu səbəbdən ALTUN sistemində:

- ehtiyat tələbləri,
- likvidlik qaydaları,
- müntəzəm audit,
- risk limitləri,
- müştəri və bank vəsaitlərinin ayrılması,
- fəvqəladə vəziyyət mexanizmi

əvvəlcədən müəyyən edilməlidir.

Yəni ALTUN qızıl ilə təmin olunsaydı belə, **bank riski avtomatik yox olmur.**

Bu səbəbdən ALTUN-un qızıl ehtiyatı ilə bankların maliyyə fəaliyyəti hüquqi və texniki baxımdan bir-birindən ayrılmalıdır.

13. Bölmənin əsas nəticəsi

ALTUN-un iqtisadi modeli üç əsas səviyyənin bir-birindən ayrılmasına əsaslanmalıdır:

1. QIZIL

Sistemin real təminatı.

2. ALTUN

Qızılba bağlı əsas rəqəmsal pul/dəyər vahidi.

3. BANK VƏ MALİYYƏ XİDMƏTLƏRİ

Kredit, hesab, ödəniş və digər maliyyə xidmətləri.

Bu üç səviyyə qarışdırılmadığı halda ALTUN həm gündəlik ödənişlərdə, həm yığırmda, həm də beynəlxalq ticarətdə istifadə oluna bilər.

Əsas prinsip isə dəyişmir:

Yeni ALTUN yalnız yeni real qızıl təminatı əsasında yaranmalıdır.

Bu prinsip pozularsa, ALTUN-un digər pul sistemlərindən fərqləndirən əsas xüsusiyyəti də zəifləyər.

VIII BÖLMƏ — ALTUN-UN BEYNƏLXALQ HÜQUQİ STATUSU VƏ İDARƏETMƏ SİSTEMİ

1. ALTUN heç bir dövlətin milli valyutası olmamalıdır

ALTUN-un əsas xüsusiyyətlərindən biri onun hər hansı bir dövlətin milli valyutasına çevrilməməsidir.

ALTUN bir dövlətin pul vahidi kimi deyil, **beynəlxalq razılaşma əsasında fəaliyyət göstərən qızılba bağlı rəqəmsal dəyər və ödəniş vahidi** kimi nəzərdə tutulur.

Bu prinsip ALTUN-un bir dövlətin siyasi və iqtisadi maraqlarından asılı vəziyyətə düşməsinin qarşısını almağa xidmət edir.

2. ALTUN-un sahibi kim olacaq?

Burada çox mühüm hüquqi məsələ ortaya çıxır:

ALTUN-un beynəlxalq ehtiyat sistemi hansı quruma məxsus olacaq?

Layihənin əsas prinsipi belə ola bilər:

ALTUN-un ehtiyat sistemi **bir dövlətin, bir bankın və ya bir şəxsin mülkiyyətində olmamalıdır.**

Bunun əvəzinə iştirakçı dövlətlərin və digər qanuni iştirakçıların razılaşması ilə yaradılmış **beynəlxalq müstəqil qurum** tərəfindən idarə olunmalıdır.

Bu qurumun əsas vəzifəsi:

- qızıl ehtiyatlarını qorumaq;

- qızılın mülkiyyət hüquqlarını qeydiyyatda saxlamaq;
- ALTUN emissiyasını təminatla uyğunlaşdırmaq;
- müstəqil audit təşkil etmək;
- rəqəmsal sistemin təhlükəsizliyini təmin etmək;
- müqavilələrin icrasına nəzarət etmək;
- fəvqəladə hallarda sistemin davamlılığını qorumaq

olmalıdır.

3. Beynəlxalq ALTUN Qızıl Ehtiyat Mərkəzi

Layihədə nəzərdə tutulan beynəlxalq ehtiyat mərkəzi ilkin mərhələdə İsveçrə kimi beynəlxalq maliyyə və hüquq infrastrukturuna güclü olan bir ölkədə yerləşdirilə bilər.

Lakin burada əsas məsələ **mərkəzin harada yerləşməsi deyil, kimə tabe olmasıdır.**

Mərkəz yerləşdiyi ölkənin dövlət qurumuna və ya hər hansı bir kommersiya bankına tabe olmamalıdır.

Uzunmüddətli perspektivdə isə qızıl ehtiyatlarının müxtəlif ölkələrdə yerləşən bir neçə beynəlxalq qoruma mərkəzində saxlanması daha təhlükəsiz model yarada bilər.

Beləliklə, ALTUN sistemi tək bir ölkədən asılı vəziyyətə düşməz.

4. Dövlətlərin ALTUN sistemində iştirakı

İştirakçı dövlətlər ALTUN sisteminə müxtəlif formalarda qoşula bilərlər.

Məsələn, dövlət:

- öz qızıl ehtiyatının müəyyən hissəsini sistemə yerləşdirə;
- həmin qızılın mülkiyyət hüququnu özündə saxlaya;
- onun qarşılığında ALTUN əldə edə;
- ALTUN-u beynəlxalq hesablaşmalarda istifadə edə;
- öz ehtiyatlarının bir hissəsini milli ehtiyat kimi ölkəsində saxlaya bilər.

Heç bir dövlət bütün qızıl ehtiyatını ALTUN sisteminə verməyə məcbur edilməməlidir.

Bu, həm dövlətin suveren ehtiyat siyasətini qoruyur, həm də sistemə könüllü iştirak prinsipini gətirir.

5. Dövlət nümayəndələrinin iştirakı

ALTUN ehtiyat sisteminə qızıl yerləşdirən hər bir dövlətin həmin sistemdə öz rəsmi nümayəndəsi və ya nümayəndələri ola bilər.

Bu nümayəndələr:

- dövlətlərinin qızıl ehtiyatlarını;
- qızılın miqdarını və keyfiyyətini;
- müqavilələri;
- audit nəticələrini;
- ALTUN emissiyasını;
- qızılın geri qaytarılması şərtlərini

izləyə və öz dövlətlərinə hesabat verə bilərlər.

Lakin onların səlahiyyəti digər dövlətlərin ehtiyatlarına müdaxilə etmək və ya beynəlxalq qurumun fəaliyyətini birtərəfli qaydada dayandırmaq hüququ yaratmamalıdır.

Beləliklə:

milli nəzarət + beynəlxalq müstəqil nəzarət

bir-birini tamamlamalıdır.

6. Qərarların qəbul edilməsi

ALTUN kimi beynəlxalq sistemdə idarəetmənin necə həyata keçirilməsi ən mühüm məsələlərdən biridir.

Heç bir dövlət:

“Mən daha çox qızıl yerləşdirmişəm, ona görə bütün qərarları mən verirəm”

prinsipi ilə mütləq üstünlük əldə etməməlidir.

Eyni zamanda bütün dövlətlərin hər məsələdə tamamilə eyni səs hüququna malik olması da hər vəziyyətdə ən yaxşı model olmaya bilər.

Ona görə idarəetmə sistemi ayrıca beynəlxalq müqavilə ilə müəyyən edilməli və burada:

- dövlətlərin iştirakı;
- qızıl ehtiyatlarının həcmi;
- maliyyə öhdəlikləri;
- sistemin təhlükəsizliyi;
- qərarların əhəmiyyəti

kimi amillər nəzərə alınaraq balanslı idarəetmə modeli hazırlanmalıdır.

Bu mexanizmin son forması beynəlxalq hüquq və idarəetmə üzrə mütəxəssislər tərəfindən işlənməlidir.

7. Bir dövlət ALTUN sistemindən çıxıb bilərmi?

Bəli, bu imkan əvvəlcədən nəzərdə tutulmalıdır.

Əgər dövlət ALTUN sistemində iştirakını dayandırmaq istəyirsə, onun müqavilədə göstərilmiş qaydada sistemdən çıxmaq hüququ olmalıdır.

Əgər həmin dövlətin ehtiyat mərkəzində, məsələn, **10 ton qızılı** varsa və bu qızılın qarşılığında **10 milyon ALTUN** emissiya edilibsə, dövlət həmin qızılı geri almaq üçün sistemdə dövriyyədə olan öz ALTUN öhdəliyini müqavilədə nəzərdə tutulmuş qaydada bağlamalıdır.

Beləliklə, çıxış hüququ həm dövlətin mülkiyyət hüququnu qoruyur, həm də sistemin maliyyə balansını pozmur.

8. Dövlətlərarası mübahisələrin həlli

Beynəlxalq sistemdə mübahisələrin yaranması qaçılmaz ola bilər.

Məsələn:

- qızılın mülkiyyəti;
- müqavilə şərtləri;
- audit nəticələri;
- qızılın geri qaytarılması;
- sığorta ödənişi;
- emissiya ilə bağlı mübahisə

yarana bilər.

Buna görə ALTUN sisteminə qoşulan tərəflər əvvəlcədən **müstəqil mübahisələrin həlli mexanizmi** ilə razılaşmalıdırlar.

Bu mexanizm arbitraj, beynəlxalq məhkəmə və ya xüsusi yaradılmış hüquqi qurum formasında ola bilər.

Son seçim beynəlxalq hüquqşünasların hazırlayacağı hüquqi modeldən asılı olmalıdır.

9. ALTUN siyasi təzyiq vasitəsinə çevrilməməlidir

Layihənin əsas fəlsəfəsinə uyğun olaraq heç bir dövlət ALTUN sistemindən başqa dövlətə qarşı siyasi təzyiq vasitəsi kimi istifadə etməməlidir.

Bunun üçün sistemin hüquqi sənədlərində:

- qızılın mülkiyyət hüququ;
- aktivlərin qorunması;
- hesablara giriş;
- müqavilələrin icrası;
- sistemdən çıxış;
- fəvqəladə hallarda prosedurlar

aydın şəkildə müəyyən edilməlidir.

ALTUN-un gücü bir dövlətin siyasi gücündən deyil, **qaydaların əvvəlcədən müəyyən edilməsindən və həmin qaydaların bütün iştirakçılara tətbiq olunmasından** gəlməlidir.

10. Əsas nəticə

ALTUN-un beynəlxalq etibarlılığı yalnız qızılın mövcudluğu ilə yaranmayacaq.

Onun etibarlılığı bir neçə sütun üzərində qurulmalıdır:

QIZIL — real təminat

MÜLKİYYƏT — hüquqi sahiblik

MÜQAVİLƏ — hüquqi öhdəlik

AUDİT — müstəqil yoxlama

İDARƏETMƏ — beynəlxalq balans

TƏHLÜKƏSİZLİK — fiziki və rəqəmsal müdafiə

MÜBAHİSƏNİN HƏLLİ — hüquqi mexanizm

SEÇİM AZADLIĞI — könüllü iştirak

Belə bir struktur ALTUN-un bir dövlətin və ya bir maliyyə qrupunun nəzarətində olan sistemə çevrilməsi riskini azaltmağa xidmət edir.

ALTUN-un məqsədi bir hakimiyyət mərkəzini başqa hakimiyyət mərkəzi ilə əvəz etmək deyil; dəyərin qorunmasını və dövriyyəsinə mümkün qədər şəffaf, yoxlanıla bilən və balanslaşdırılmış beynəlxalq qaydalar üzərində qurmaqdır..

IX BÖLMƏ — ALTUN-UN GÜNDƏLİK HƏYATDA VƏ BİZNESDƏ İSTİFADƏSİ

1. ALTUN yalnız ehtiyat vasitəsi kimi qalmamalıdır

ALTUN-un əsas məqsədlərindən biri qızılı rəqəmsal və gündəlik istifadə edilə bilən formaya gətirməkdir.

Əgər ALTUN yalnız dövlətlərin və böyük maliyyə qurumlarının ehtiyat aktivinə çevrilərsə, layihənin insanlara və real iqtisadiyyata verə biləcəyi imkanlar məhdudlaşar.

Ona görə ALTUN:

- gündəlik alış-verişdə;
- əməkhaqqında;
- xidmət ödənişlərində;
- sahibkarlıq fəaliyyətində;
- beynəlxalq ticarətdə;
- şəxsi yığımında;
- pul köçürmələrində

istifadə edilə bilən sistem kimi nəzərdə tutulmalıdır.

2. Sadə insan üçün ALTUN

Adi vətəndaş ALTUN-dan istifadə etmək üçün böyük sərvətə malik olmaq məcburiyyətində olmamalıdır.

Məsələn, insan hesabında:

2 ALTUN = 200 XIRDA

saxlaya bilər.

Başqa bir şəxs isə yalnız:

15 XIRDA

və ya daha kiçik rəqəmsal hissəyə malik ola bilər.

Bu baxımdan ALTUN yalnız varlı insanların deyil, **müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik insanların istifadə edə biləcəyi rəqəmsal pul sistemi** olmalıdır.

3. Gündəlik alış-veriş

ALTUN-un geniş yayılması üçün onun gündəlik ödənişlərdə istifadəsi sadə olmalıdır.

Müştəri mağazada məhsul alarkən:

- mobil telefon;
- rəqəmsal pulqabı;
- bank hesabı;
- ödəniş kartı və ya gələcəkdə digər texnologiyalar

vasitəsilə ALTUN ödəyə bilər.

Məsələn, məhsulun qiyməti **3 XIRDA** müəyyən edilibsə, ödəniş bir neçə saniyə ərzində rəqəmsal şəkildə həyata keçirilə bilər.

Beləliklə, istifadəçi qızıl külçəsini fiziki olaraq daşımağa ehtiyac duymur.

4. ALTUN-la maaş və əməkhaqqı

İşəgötürən və işçi qanunvericiliyin icazə verdiyi çərçivədə əməkhaqqını ALTUN-la müəyyən edə və ödəyə bilərlər.

Məsələn:

Aylıq əməkhaqqı — 10 ALTUN.

Bu, işçinin əməkhaqqının qızıl ölçüsündə ifadə olunmasına imkan verir.

Lakin əməkhaqqının ALTUN-la ödənilməsi zamanı ölkənin:

- əmək qanunvericiliyi;
- vergi sistemi;
- sosial sığorta qaydaları;
- mühasibat standartları

nəzərə alınmalıdır.

Bu məsələlər hər ölkənin hüquqi sisteminə uyğun ayrıca tənzimlənmişdir.

5. Kiçik sahibkarlar üçün ALTUN

ALTUN-un əsas potensial istifadəçilərindən biri də kiçik və orta sahibkarlardır.

Məsələn:

- mağaza sahibi;
- fermer;
- restoran;
- xidmət göstərən şəxs;
- onlayn satıcı;
- istehsalçı;
- ixracatçı

ALTUN qəbul edə bilər.

Bu, sahibkara müştərilərdən yalnız milli valyutada deyil, ALTUN formasında da ödəniş qəbul etmək imkanı yaradır.

6. Böyük şirkətlər və beynəlxalq ticarət

Böyük şirkətlər üçün ALTUN-un daha mühüm üstünlüklərindən biri beynəlxalq hesablaşmalarda alternativ vasitə ola bilməsidir.

Məsələn, müxtəlif ölkələrdə yerləşən iki şirkət ticarət müqaviləsində ödənişin ALTUN-la aparılması barədə razılaşa bilər.

Bu zaman tərəflər müəyyən hallarda:

A milli valyutası → B milli valyutası

çevrilməsindən istifadə etmək əvəzinə birbaşa ALTUN-u hesablaşma vahidi kimi seçə bilərlər.

Bu, bütün hallarda milli valyutaları aradan qaldırmayacaq. Lakin beynəlxalq ticarətdə əlavə seçim yaradacaq.

7. Beynəlxalq pul köçürmələri

Xaricdə yaşayan insanın öz ailəsinə pul göndərməsi də ALTUN sisteminin praktik istifadə sahələrindən biri ola bilər.

Məsələn:

Bir ölkədə yaşayan şəxs müəyyən miqdarda ALTUN-u digər ölkədəki ailə üzvünə göndərir.

Əgər hər iki tərəf ALTUN qəbul edə bilirsə, pulun bir ölkədən digərinə ötürülməsi daha vahid rəqəmsal sistem üzərindən həyata keçirilə bilər.

Lakin burada da:

- yerli qanunlar;
- vergi;
- çirkli pulların yuyulmasına qarşı qaydalar;
- müştərinin tanınması;
- sanksiya və digər hüquqi tələblər

nəzərə alınmalıdır.

ALTUN-un beynəlxalq olması onu hüquqdan kənar sistemə çevirməməlidir.

8. ALTUN və onlayn iqtisadiyyat

Müasir iqtisadiyyatın böyük hissəsi internet üzərində qurulur.

ALTUN rəqəmsal olduğu üçün:

- onlayn mağazalarda;
- rəqəmsal xidmətlərdə;
- proqram təminatında;
- beynəlxalq frilans xidmətlərində;
- rəqəmsal platformalarda

ödəniş vasitəsi kimi istifadə edilə bilər.

Xüsusilə kiçik məbləğli beynəlxalq ödənişlər üçün XIRDA və onun rəqəmsal hissələri faydalı ola bilər.

9. ALTUN və fiziki nağd pul

ALTUN-un rəqəmsal olması fiziki pulun bir sıra problemlərini aradan qaldıra bilər.

Kağız və metal pullar:

- istehsal olunur;
- daşınır;
- saxlanılır;
- qorunur;
- köhnəldikdə dəyişdirilir;
- itə və ya məhv ola bilər.

ALTUN-un rəqəmsal formasında bu fiziki proseslərin böyük hissəsinə ehtiyac azalır.

Lakin bu, rəqəmsal sistemin xərcsiz olması demək deyil.

ALTUN sisteminin də:

- server;
- rabitə;
- kibertəhlükəsizlik;
- məlumatların ehtiyat nüsxəsi;
- texniki xidmət;
- audit

xərcləri olacaq.

Fərq ondadır ki, xərclərin xarakteri dəyişir.

10. ALTUN pulqabısı

İstifadəçinin ALTUN-a çıxışı üçün təhlükəsiz rəqəmsal pulqabı sistemi yaradılmalıdır.

Pulqabı vasitəsilə istifadəçi:

- ALTUN balansını görə;
- XIRDA ilə ödəniş edə;
- pul qəbul edə;
- pul göndərə;
- əməliyyat tarixçəsini görə bilər.

Lakin pulqabının təhlükəsizliyi layihənin ən ciddi texniki məsələlərindən biri olacaq.

İtirilmiş cihaz, oğurlanmış giriş məlumatları, kibertəhlükə və digər hallara qarşı **bərpa mexanizmi** əvvəlcədən hazırlanmalıdır.

11. Biznes üçün mühasibat və qiymət sistemi

ALTUN-un istifadəsi genişləndikcə şirkətlər öz məhsullarının qiymətlərini ALTUN-la da ifadə edə bilərlər.

Məsələn:

Məhsul — 2 ALTUN
Xidmət — 50 XIRDA

Bu zaman şirkətlər öz daxili mühasibat sistemlərində ALTUN əməliyyatlarını qeyd etməlidirlər.

Milli valyutada hesabat aparan ölkələrdə isə həmin əməliyyatların yerli qanunvericiliyə uyğun olaraq milli valyuta ekvivalentinin də hesablanması tələb oluna bilər.

12. ALTUN iqtisadi azadlığı necə genişləndirə bilər?

ALTUN-un əsas ideyalarından biri insanlara və bizneslərə **əlavə seçim** yaratmaqdır.

İnsan yalnız bir pul vahidindən istifadə etməyə məcbur qalmır.

O, öz ehtiyacına uyğun olaraq:

- milli valyutada;
- ALTUN-da;
- digər qanuni maliyyə aktivlərində

sərvət saxlaya və əməliyyat apara bilər.

Beləliklə, ALTUN-un məqsədi mövcud maliyyə sistemini bir gündə dağıtmaq deyil.

Məqsəd alternativ yaratmaq və insanların seçim imkanlarını artırmaqdır.

13. ALTUN-un əsas istifadəçiləri

ALTUN-un potensial istifadəçiləri yalnız dövlətlər və banklar deyil.

Sistem aşağıdakı qruplara xidmət edə bilər:

Adi vətəndaşlar — ödəniş və yığım üçün.

İşçilər — əməkhaqqı almaq üçün.

Kiçik sahibkarlar — satış və xidmət ödənişləri üçün.

Böyük şirkətlər — beynəlxalq hesablaşmalar üçün.

İxracatçılar və idxalçılar — beynəlxalq ticarət üçün.

İnvestorlar və əmanətçilər — qızılla əlaqəli rəqəmsal sərvət saxlamaq üçün.

Dövlətlər — ehtiyat və beynəlxalq hesablaşma vasitəsi kimi.

14. Əsas nəticə

ALTUN yalnız qızılın rəqəmsal qeydiyyatı olaraq qalarsa, onun potensialı məhdud olar.

Onun əsas məqsədi **qızıl təmin edilmiş rəqəmsal dəyəri real iqtisadi dövriyyəyə gətirməkdir**.

İnsan alış-veriş edə bilməli, işçi əməkhaqqı ala bilməli, sahibkar satış həyata keçirə bilməli, şirkət beynəlxalq ticarət apara bilməli, dövlət isə ehtiyat və hesablaşma vasitəsi kimi ALTUN-dan istifadə edə bilməlidir.

ALTUN-un gücü yalnız onun arxasında duran qızıl deyil, həmin qızılın insanların gündəlik və beynəlxalq iqtisadi həyatında təhlükəsiz, şəffaf və istifadə edilə bilən rəqəmsal formaya çevrilməsindədir.

X BÖLMƏ — ALTUN-UN RİSKLƏRİ, ZƏİF TƏRƏFLƏRİ VƏ ONLARA QARŞI MÜDAFİƏ MEXANİZMLƏRİ

1. Heç bir maliyyə sistemi risksiz deyil

ALTUN real qızıl təmin olunsa belə, bu, sistemin bütün risklərdən azad olması demək deyil.

ALTUN layihəsinin etibarlı olması üçün onun qarşılaşa biləcəyi risklər əvvəlcədən müəyyən edilməli və hər riskə qarşı hüquqi, iqtisadi, texniki və idarəetmə mexanizmləri hazırlanmalıdır.

Layihənin əsas yanaşması belə olmalıdır:

Riskin mövcudluğunu gizlətmək deyil, riski əvvəlcədən müəyyən etmək və idarə etmək.

2. Əsas risk — qızılın həqiqətən mövcud olub-olmaması

ALTUN-un bütün sistemi qızıl təminatına əsaslandığı üçün ən fundamental sual budur:

Sistemdə göstərilən qızıl həqiqətən mövcuddurmu?

Əgər rəqəmsal sistemdə 100 ton qızıl göstərilir, amma fiziki ehtiyat əslində 80 tondursa, 100 milyon ALTUN-un tam təminatlı olduğu iddiası doğru olmaz.

Buna görə:

- fiziki inventar;
- qızıl külçələrinin identifikasiya nömrələri;
- çəki;

- saflıq;
- yerləşdiyi anbar;
- hüquqi sahibi;
- həmin qızıl əsasında emissiya edilmiş ALTUN miqdarı

daimi şəkildə yoxlanılmalıdır.

3. Eyni qızılın iki dəfə istifadə edilməsi riski

Bu, ALTUN sisteminin qarşısında duran ən ciddi risklərdən biridir.

Məsələn, 1 ton qızıl əsasında 1 milyon ALTUN yaradılıbsa, həmin 1 ton qızıl sonradan başqa bir kredit, başqa bir maliyyə əməliyyatı və ya başqa emissiya üçün yenidən təminat kimi istifadə edilə bilməz.

Əks halda sistemdə görünən təminat real təminatdan artıq göstərilmiş olar.

Ona görə:

Bir qızıl ehtiyatı yalnız müəyyən edilmiş hüquqi və maliyyə çərçivəsində bir dəfə təminat kimi tanınmalıdır.

Bu məlumat rəqəmsal sistemdə izlənilə bilən olmalıdır.

4. Qızılın mərkəzdə saxlanması riski

Qızıl fiziki aktiv olduğu üçün onu haradasa saxlamaq lazımdır.

Bu işə oğurluq, təbii fəlakət, yanğın, texniki qəza və digər fiziki risklər yaradır.

Buna qarşı:

- yüksək səviyyəli fiziki mühafizə;
- çoxpilləli giriş sistemi;
- müstəqil nəzarət;
- sığorta;
- ehtiyat saxlama məkanları;
- fəvqəladə vəziyyət planları

tətbiq edilməlidir.

Uzunmüddətli perspektivdə qızılın müxtəlif beynəlxalq ehtiyat mərkəzlərində saxlanması tək mərkəz riskini də azalda bilər.

5. Bir ölkədən asılılıq riski

Əgər ALTUN-un bütün qızılı yalnız bir ölkədə yerləşsə, həmin ölkə siyasi, iqtisadi və ya hüquqi səbəblərlə sistem üzərində həddindən artıq təsir əldə edə bilər.

Bu, layihənin əsas fəlsəfəsinə zidd olar.

Ona görə ilkin mərhələdə bir beynəlxalq ehtiyat mərkəzi yaradılsa belə, gələcək inkişaf mərhələsində:

çoxmərkəzli ehtiyat sistemi

yaradılması məqsəduyğun ola bilər.

Beləliklə, sistem bir ölkədən asılı vəziyyətə düşməz.

6. Siyasi müdaxilə riski

ALTUN beynəlxalq sistem olduğu üçün müxtəlif dövlətlərin siyasi maraqları ilə qarşılaşa bilər.

Hər hansı dövlət sistemə:

- siyasi təzyiq göstərə;
- öz maraqlarına uyğun qərar tələb edə;
- başqa iştirakçını sistemdən çıxarmağa çalışsa;
- ehtiyatlara nəzarəti ələ keçirməyə cəhd göstərə bilər.

Buna görə idarəetmə mexanizmi əvvəlcədən beynəlxalq müqavilə ilə müəyyən edilməli və **heç bir dövlətə mütləq nəzarət imkanı verməməlidir**.

7. Bankların həddindən artıq ALTUN öhdəliyi yaratması riski

Bankların ALTUN-la işləməsi iqtisadiyyat üçün faydalı ola bilər, lakin burada təhlükə də var.

Əgər banklar insanların ALTUN-larını qəbul edib onların qarşılığında çox böyük kredit və öhdəliklər yaratsalar, böhran zamanı bütün müştərilərin eyni vaxtda öz vəsaitlərini tələb etməsi problem yarada bilər.

Buna görə bankların:

- likvidlik;
- ehtiyat;
- kapital;
- risk;
- kredit

tələbləri ayrıca müəyyən edilməlidir.

ALTUN-un qızıl təminatı bankın bütün maliyyə risklərini avtomatik olaraq aradan qaldırmır.

8. Mərkəzin depozit edilmiş qızıldan istifadə etməsi riski

Layihədə müzakirə etdiyimiz modelə görə müəyyən hallarda qızıl sahibi ilə bağlanmış müqavilə əsasında mərkəzin müəyyən aktivdən istifadə etməsinə icazə verilə bilər.

Lakin burada çox ciddi sərhəd qoyulmalıdır.

Əgər mərkəz, məsələn, 10 ton qızıldan 3 tonunu fiziki olaraq istifadə edərsə, həmin 3 tonun qarşılığında yaradılmış ALTUN-un təminatı necə qorunacaq?

Bu məsələ həll edilmədən “qızıldan istifadə” mexanizmi sistemə daxil edilməməlidir.

Daha təhlükəsiz prinsip:

Qızıl sahibinin açıq yazılı razılığı olmadan onun qızılından istifadə edilə bilməz və istifadəyə icazə verildirsə, ALTUN-un 1:1 təminatı qorunmalıdır.

Yəni xidmət haqqını ödəmək naminə sistemin əsas təminatı zəiflədilə bilməz.

9. Qızılın qiymətinin dəyişməsi riski

ALTUN 1 qram saf qızıla bağlıdır.

Lakin qızılın milli valyutalarla qiyməti dəyişə bilər.

Bu səbəbdən ALTUN-un manat, dollar və digər valyutalarla ifadə olunan qiyməti də dəyişəcək.

Bu, layihədə gizlədilməməlidir.

ALTUN:

“qiyməti heç vaxt dəyişməyən pul”

kimi təqdim edilməməlidir.

Daha düzgün ifadə:

ALTUN-un qızıla nisbətdə ölçüsü sabitdir, lakin qızılın digər mallara və valyutalara nisbətdə bazar dəyəri dəyişə bilər.

10. Kibertəhlükə

ALTUN rəqəmsal sistem olduğu üçün fiziki qızılın təhlükəsizliyi qədər rəqəmsal təhlükəsizlik də əhəmiyyətlidir.

Mümkün risklər:

- haker hücumları;
- istifadəçi hesablarının oğurlanması;
- saxta əməliyyatlar;
- məlumatların dəyişdirilməsi;
- sistemin müvəqqəti sıradan çıxması;
- daxili əməkdaşların sui-istifadəsi.

Buna görə sistemdə:

- çoxsəviyyəli təhlükəsizlik;
- şifrələmə;
- ehtiyat serverlər;
- məlumatların ehtiyat nüsxələri;
- çoxsaylı təsdiq mexanizmləri;
- müstəqil kibertəhlükəsizlik auditləri

olmalıdır.

11. Açarların və hesabların itirilməsi

Adi rəqəmsal pul sistemlərindən fərqli olaraq ALTUN istifadəçisinin hesabına çıxış məlumatlarını itirməsi xüsusi problem yarada bilər.

Məsələn, istifadəçi cihazını itirə və ya təhlükəsizlik açarını unuda bilər.

Ona görə sistemdə həm yüksək təhlükəsizlik, həm də qanuni **hesab bərpası mexanizmi** yaradılmalıdır.

Burada balans tapılarkən təhlükəsizlik zəiflədilməməlidir.

Bərpa proseduru bir şəxsin sadəcə müraciəti ilə başqasının hesabına giriş əldə etməsinə imkan verməməlidir.

12. Sığortanın kifayət etməməsi riski

ALTUN ehtiyatlarının və sistemin müxtəlif risklərdən sığortalanması vacibdir.

Lakin sığorta bütün problemləri həll edən mexanizm deyil.

Məsələn, iqtisadi böhran zamanı məsələ təkcə qızılın fiziki olaraq itirilməsi deyil. Likvidlik, bazar fəaliyyəti, bankların vəziyyəti və beynəlxalq hüquqi problemlər də yarana bilər.

Ona görə:

sığorta + ehtiyat fondu + likvidlik mexanizmi + fəvqəladə plan + hüquqi müdafiə

birlikdə işləməlidir.

13. Qızılın keyfiyyətinin və saflığının düzgün müəyyən edilməməsi

ALTUN sistemi “qızıl” sözünün özünü kifayət hesab etməməlidir.

Emissiyanın əsası **saf qızıl miqdarı** olmalıdır.

Məsələn, müxtəlif saflıqda qızılın sadəcə ümumi çəkisini toplamaq düzgün olmaz.

Hər ehtiyat üçün:

- ümumi çəki;
- saflıq;
- saf qızıl ekvivalenti

hesablanmalıdır.

ALTUN emissiyası məhz **saf qızıl miqdarına** əsaslanmalıdır.

14. Hüquqi mübahisə və mülkiyyət riski

Qızılın sahibi dəqiq müəyyən edilməzsə, sonradan ciddi hüquqi problemlər yarana bilər.

Ona görə hər depozit üçün:

- sahib;
- miqdar;
- saflıq;
- hüquqi status;
- müqavilə;
- ALTUN emissiyası;
- geri qaytarılma hüququ

aydın şəkildə qeyd edilməlidir.

Beləliklə, ALTUN sistemində “bu qızıl kimindir?” sualının cavabı həmişə sənədlə təsdiqlənə bilməlidir.

15. ALTUN-un qanunsuz məqsədlər üçün istifadəsi

Beynəlxalq rəqəmsal pul sisteminin qanunsuz məqsədlər üçün istifadəyə cəhdlərlə qarşılaşması mümkündür.

Buna görə ALTUN sistemi hüquqdan kənar olmamalıdır.

Lazımi səviyyədə:

- müştərinin tanınması;
- çirkli pulların yuyulmasına qarşı tədbirlər;
- qanunsuz maliyyələşmənin qarşısının alınması;
- məhkəmə qərarlarının icrası;
- beynəlxalq hüquqi tələblərə uyğunluq

mexanizmləri hazırlanmalıdır.

Lakin bu mexanizmlər **insanların qanuni maliyyə azadlığını lazımsız şəkildə məhdudlaşdırmamalıdır.**

Burada əsas məsələ təhlükəsizliklə şəxsi maliyyə azadlığı arasında düzgün balans yaratmaqdır.

16. ALTUN-a inamın itirilməsi riski

Maliyyə sistemlərində inam çox vacibdir.

Bir dəfə belə ciddi iddia yaransa ki:

“ALTUN-un arxasında göstərilən qədər qızıl yoxdur”

bu, bütün sistemə zərər verə bilər.

Ona görə ALTUN:

“bizim dediyimizə inanın”

prinsipi ilə deyil,

“istədiyiniz zaman sistemin müəyyən edilmiş qaydada yoxlanıla bildiyini görün”

prinsipi ilə qurulmalıdır.

Şəffaflıq ALTUN-un reklamı deyil, onun təhlükəsizlik mexanizmi olmalıdır.

17. ALTUN-un həddindən artıq mərkəzləşməsi riski

ALTUN rəqəmsal olsa da, onun bütün idarəsi bir serverə, bir şirkətə və ya bir quruma bağlanarsa, layihənin əsas fəlsəfəsi zəifləyər.

Ona görə texniki sistemdə də mümkün qədər:

- çoxmərkəzli infrastruktur;
- ehtiyat sistemləri;
- müstəqil yoxlama;
- çoxsaylı təsdiq;
- müxtəlif ölkələrdə texniki imkanlar

nəzərdə tutulmalıdır.

Burada məqsəd fiziki qızılın tamamilə “mərkəzsiz” olması deyil — fiziki qızıl haradasa qorunmalıdır.

Məqsəd **heç bir tək nöqtənin bütün sistemi idarə edə bilməməsidir.**

18. Əsas prinsip — ALTUN özünü tənqid edə bilməlidir

ALTUN layihəsi yalnız üstünlükləri sadalayan reklam sənədi olmamalıdır.

Layihənin etibarlılığı onun zəif tərəflərini də açıq şəkildə göstərməsindən asılıdır.

Ona görə layihədə belə bir prinsip qəbul edilməlidir:

ALTUN-un qarşılaşa biləcəyi risklər gizlədilməməli, layihənin özündə müəyyən edilməli və hər risk üçün ayrıca müdafiə mexanizmi hazırlanmalıdır.

Bu yanaşma ALTUN-u “qüsursuz sistem” kimi deyil, **riskləri əvvəlcədən müəyyən edilmiş və idarə olunmağa çalışan beynəlxalq maliyyə infrastrukturu** kimi təqdim edir.

19. Bölmənin əsas nəticəsi

ALTUN-un ən böyük üstünlüyü real qızıl təminatıdır.

Amma onun ən böyük zəifliyi də məhz buradadır:

qızılın qorunması, mülkiyyətinin təsdiqi, düzgün uçotu və rəqəmsal sistemlə dəqiq uyğunlaşdırılması mütləq təmin edilməlidir.

Bundan başqa, bank riski, siyasi müdaxilə, kibertəhlükə, hüquqi mübahisə, likvidlik və idarəetmə riskləri ayrıca nəzərə alınmalıdır.

Deməli:

ALTUN-un etibarlılığı yalnız qızılın mövcudluğundan deyil, qızılın hüquqi, fiziki, iqtisadi və rəqəmsal baxımdan necə qorunduğundan asılıdır.

Və layihənin əsas müdafiə fəlsəfəsi belə yekunlaşdırıla bilər:

Real qızıl + dəqiq mülkiyyət + 1:1 emissiya + şəffaf audit + beynəlxalq hüquq + çoxsəviyyəli təhlükəsizlik + risk idarəetməsi.

XI BÖLMƏ — ALTUN-UN DÜNYAYA TƏTBİQİ VƏ MƏRHƏLƏLİ ŞƏKİLDƏ QURULMASI

1. ALTUN-un bir gündə yaradılması nəzərdə tutulmur

ALTUN kimi beynəlxalq maliyyə sisteminin bir gündə və ya bir neçə ölkənin qərarı ilə qurulması real və təhlükəsiz yanaşma olmazdı.

Bu layihə mərhələli şəkildə həyata keçirilməlidir. Hər mərhələdə texniki, hüquqi, iqtisadi və təhlükəsizlik mexanizmləri sınaqdan keçirilməli, aşkar edilən çatışmazlıqlar növbəti mərhələyə keçməzdən əvvəl aradan qaldırılmalıdır.

Əsas prinsip:

Əvvəl sistem qurulmalı, sonra genişləndirilməlidir.

2. Birinci mərhələ — beynəlxalq konsepsiyanın hazırlanması

İlk mərhələdə ALTUN ideyası müstəqil iqtisadçılar, maliyyə mütəxəssisləri, hüquqşünaslar, qızıl bazarı üzrə mütəxəssislər, blokçeyn və kibertəhlükəsizlik mütəxəssisləri tərəfindən ətraflı araşdırılmalıdır.

Bu mərhələdə aşağıdakı məsələlər dəqiqləşdirilməlidir:

- ALTUN-un hüquqi statusu;
- qızılın mülkiyyət modeli;
- beynəlxalq saxlanma sistemi;
- emissiya qaydaları;
- audit mexanizmləri;
- rəqəmsal uçot sistemi;
- kibertəhlükəsizlik;
- sığorta;
- mübahisələrin həlli;
- dövlətlərin sistemə qoşulması və sistemdən çıxması;
- istifadəçilərin hüquqları;
- maliyyə cinayətlərinin qarşısının alınması.

Bu sənəd həmin mərhələnin son texniki layihəsi deyil. O, mütəxəssislərin daha da inkişaf etdirəcəyi **konseptual əsas** kimi nəzərdə tutulur.

3. İkinci mərhələ — ilkin beynəlxalq ehtiyat mərkəzinin yaradılması

İlkin mərhələdə beynəlxalq qızıl ehtiyatlarının saxlanması üçün müstəqil və beynəlxalq hüquqi statusa malik bir **ALTUN Beynəlxalq Qızıl Ehtiyat Mərkəzi** yaradılması nəzərdə tutula bilər.

İlk mərkəz üçün İsveçrə kimi beynəlxalq maliyyə infrastrukturu güclü olan ölkə uyğun namizəd ola bilər.

Lakin mərkəz həmin ölkənin hökumətinin, bir bankın və ya bir şirkətin mülkiyyətində olmamalıdır.

Uzunmüddətli məqsəd isə bir ölkədən asılı olmayan, müxtəlif ölkələrdə yerləşən çoxmərkəzli ehtiyat sisteminin yaradılması ola bilər.

4. Üçüncü mərhələ — ilk qızıl depozitləri və məhdud emissiya

İlkin sınaq mərhələsində iştirak edən dövlətlər və ya digər hüquqi sahiblər qızıl ehtiyatlarının müəyyən hissəsini ALTUN sisteminə yerləşdirə bilərlər.

Burada əsas prinsip dəyişmir:

Real qızıl yoxdursa, yeni ALTUN yaradılır.

Məsələn:

1 ton saf qızıl → maksimum 1 000 000 ALTUN.

10 ton saf qızıl → maksimum 10 000 000 ALTUN.

Qızılın sistemə daxil olması, yoxlanılması, qeydiyyatı və həmin qızıla uyğun ALTUN emissiyası bir-birindən ayrılmış və əlaqəsiz proseslər olmamalıdır.

5. Qızılın qəbulu ilə ALTUN emissiyası arasında birbaşa əlaqə

ALTUN sisteminin ən mühüm texniki prinsiplərindən biri qızılın qəbul edilməsi ilə həmin qızıla uyğun ALTUN-un yaradılması arasında **fəsiləsiz, izlənilə bilən və qarşılıqlı təsdiqlənən əlaqənin** olmasıdır.

Proses ümumi olaraq belə qurula bilər:

Qızıl daxil olur → qızıl yoxlanılır → sahiblik təsdiqlənir → qızıl sistemdə qeydiyyatı alınır → emissiya hüququ müəyyən edilir → həmin qızıla bağlı ALTUN yaradılır → ALTUN sahibinin hesabına keçir.

Beləliklə, qızılın qəbulu ilə ALTUN-un yaradılması arasında itə bilən və ya sonradan dəyişdirilə bilən qeyri-müəyyən mərhələ qalmamalıdır.

Əks prosesdə:

ALTUN geri qaytarılır → həmin ALTUN dövriyyədən çıxarılır → müvafiq qızıl ehtiyatının statusu dəyişdirilir → qızıl qanuni sahibinə qaytarılır.

Bu mexanizm ALTUN ilə real qızıl arasındakı əlaqənin bütün sistem boyu qorunmasına xidmət edir.

6. Dördüncü mərhələ — unikal identifikasiya və təkrar emissiyanın qarşısının alınması

ALTUN sistemində hər bir emissiya və hər bir əsas qızıl ehtiyatı unikal şəkildə müəyyən edilə bilməlidir.

Bunun üçün ən azı:

- qızıl ehtiyatının unikal identifikasiya nömrəsi;
- emissiya əməliyyatının unikal nömrəsi;
- əməliyyatın unikal identifikasiyası;
- qızılın miqdarı və saflığı;
- hüquqi sahib;
- emissiya tarixi;
- dövriyyədə olan ALTUN miqdarı;
- həmin ehtiyatın statusu

kimi məlumatlar sistemdə izlənilə bilməlidir.

Əsas prinsip:

Eyni qızıl ikinci dəfə ALTUN yaratmaq üçün istifadə edilə bilməz.

Eyni zamanda bir dəfə istifadə olunmuş emissiya identifikasiyası sonradan başqa ALTUN yaratmaq üçün yenidən istifadə edilməməlidir.

ALTUN-un bir istifadəçidən digərinə keçirilməsi isə yeni pul yaratmamalıdır.

Məsələn:

Şəxs A $\rightarrow$ 100 ALTUN $\rightarrow$ Şəxs B

Bu halda A-da 100 ALTUN azalır, B-də 100 ALTUN artır.

Lakin sistemdə ümumi ALTUN miqdarı dəyişmir.

Beləliklə:

Pulun hərəkəti yeni pulun yaranması demək deyil.

7. ALTUN və XIRDA-nın rəqəmsal identifikasiyası

ALTUN-un əsas vahidi 1 qram saf qızıla, XIRDA isə onun yüzdə bir hissəsinə uyğunlaşdırılır.

Rəqəmsal sistemdə bu vahidlərin hansı emissiyadan yarandığı və hansı qızıl ehtiyatına bağlı olduğu izlənilə bilməlidir.

Burada texniki baxımdan hər bir XIRDA üçün ayrıca fiziki puldakı kimi nömrə verilməsi məcburi olmaya bilər. Daha səmərəli sistemdə **emissiya identifikasiyası, ehtiyat identifikasiyası və əməliyyat tarixçəsi** birlikdə vahidin mənsəyini və hərəkətini izləməyə imkan verə bilər.

Əsas məsələ nömrənin formasından daha çox budur:

Eyni rəqəmsal dəyər iki dəfə mövcud kimi göstərilə bilməməlidir.

8. Beşinci mərhələ — məhdud real istifadə

Sistem texniki və hüquqi sınaqlardan uğurla keçdikdən sonra ALTUN məhdud sayda real istifadəçiyə təqdim edilə bilər.

Bu mərhələdə:

- şəxslər;
- şirkətlər;
- banklar;
- beynəlxalq ticarət iştirakçıları;
- ödəniş xidmətləri;
- investorlar

ALTUN-dan istifadə etməyə başlaya bilərlər.

İlk mərhələdə əməliyyatların həcmnin məhdud saxlanması sistemin real şəraitdə yoxlanmasına imkan verir.

9. Altıncı mərhələ — beynəlxalq ticarətdə istifadə

ALTUN etibar qazandıqca onun beynəlxalq ticarətdə hesablaşma vasitəsi kimi istifadəsi genişləndirilə bilər.

Məsələn, müxtəlif ölkələrdə yerləşən iki şirkət öz aralarında ticarət müqaviləsində ödənişi ALTUN ilə müəyyən edə bilərlər.

Bu zaman tərəflərdən birinin milli valyutasına tam bağlılıq azalır və hesablaşmada qızıl ilə ölçülən beynəlxalq rəqəmsal vahiddən istifadə etmək imkanı yaranır.

ALTUN burada milli valyutaları məcburi şəkildə əvəz edən sistem deyil.

O, əlavə seçimdir.

10. Yeddinci mərhələ — çoxmərkəzli beynəlxalq sistem

ALTUN geniş istifadə olunmağa başladıqca qızıl ehtiyatlarının yalnız bir mərkəzdə saxlanması məqsədəuyğun olmaya bilər.

Müxtəlif coğrafi bölgələrdə bir neçə müstəqil ehtiyat mərkəzi yaradıla bilər.

Bu mərkəzlər:

- vahid standartlara;

- vahid audit qaydalarına;
- vahid identifikasiya sisteminə;
- vahid təhlükəsizlik prinsiplərinə

təbə ola bilər, lakin heç biri bütün sistem üzərində mütləq hakimiyyətə malik olmamalıdır.

Beləliklə, bir ölkədə baş verən siyasi, iqtisadi və ya fiziki problem bütün ALTUN sisteminin fəaliyyətini dayandırmamalıdır.

11. Dövlətlərin iştirak modeli

ALTUN heç bir dövləti öz bütün qızıl ehtiyatını sistemə verməyə məcbur etməməlidir.

Dövlət öz qızılının müəyyən hissəsini milli ehtiyat kimi saxlayıb, digər hissəsini ALTUN sistemində yerləşdirə bilər.

Məsələn, 100 ton qızılı olan dövlət:

- 70 tonunu öz milli ehtiyatında;
- 30 tonunu ALTUN ehtiyat sistemində

saxlaya bilər.

Beləliklə, ALTUN dövlətlərin mövcud ehtiyat sistemlərini tamamilə aradan qaldırmır; onlara əlavə beynəlxalq maliyyə infrastrukturunu təqdim edir.

12. ALTUN-un könüllü xarakteri

ALTUN-un uğuru onun insanlara və dövlətlərə məcburi qəbul etdirilməsi ilə deyil, real üstünlüklərinə görə seçilməsi ilə müəyyən edilməlidir.

Əgər insanlar və şirkətlər ALTUN-dan istifadəni daha təhlükəsiz, şəffaf və əlverişli hesab edərlərsə, sistem təbii şəkildə genişlənəcəkdir.

Bu baxımdan ALTUN-un əsas üstünlüyü məcburiyyət deyil:

seçim imkanıdır.

13. Sistemin mərhələli şəkildə sınaqdan keçirilməsi

Hər mərhələdə sistemin aşağıdakı suallara cavab verib-vermədiyi yoxlanılmalıdır:

- Qızıl həqiqətən mövcuddurmu?
- Qızılın sahibi dəqiq müəyyən edilirmi?
- Buraxılmış ALTUN miqdarı qızıl ehtiyatına tam uyğundurmu?
- Eyni qızıldan ikinci dəfə istifadə etmək mümkündürmü?

- Eyni ALTUN iki dəfə xərclənə bilərmi?
- Emissiya məlumatları dəyişdirilə bilərmi?
- Kibertəhlükəsizlik kifayət qədər güclüdürmü?
- Qızıl sahibinə vaxtında qaytarıla bilərmi?
- Mərkəzlərdən biri fəaliyyətini dayandırarsa sistem işləyə bilərmi?
- Hüquqi mübahisə yarandıqda sahibin hüququ necə qorunacaq?

Bu sualların cavabları praktik sınaqlardan keçmədən sistem global miqyasda genişləndirilməməlidir.

14. ALTUN-un gələcək inkişaf istiqaməti

ALTUN sistemi gələcəkdə yalnız ödəniş vasitəsi kimi deyil, beynəlxalq rəqəmsal maliyyə infrastrukturunu kimi inkişaf etdirilə bilər.

Buraya:

- beynəlxalq ödənişlər;
- ticarət hesablaşmaları;
- rəqəmsal yığım;
- sərvətin qorunması;
- beynəlxalq köçürmələr;
- maliyyə xidmətləri;
- rəqəmsal müqavilələr;
- gələcək texnoloji ödəniş sistemləri

daxil ola bilər.

Lakin bütün yeni funksiyalar əsas prinsipə tabe olmalıdır:

Texnologiya ALTUN-un qızıl təminatı prinsipini zəiflətməməlidir.

15. XI bölmənin əsas nəticəsi

ALTUN-un dünyaya tətbiqi tədricən, nəzarətli və sınaqdan keçirilmiş şəkildə həyata keçirilməlidir.

Əsas ardıcılıq belədir:

Konsepsiya → hüquqi baza → ehtiyat mərkəzi → real qızıl → yoxlama → qeydiyyat → ALTUN emissiyası → unikal identifikasiya → məhdud sınaq → real iqtisadi istifadə → beynəlxalq genişlənmə → çoxmərkəzli global sistem.

ALTUN-un əsas gücü yalnız qızılın mövcudluğunda deyil, **qızıl ilə rəqəmsal vahid arasındakı əlaqənin bütün həyat dövrü boyu sübut edilə bilməsindədir.**

Qızıl daxil olur — qeyd olunur — yoxlanılır — həmin qızıla uyğun ALTUN yaranır.

ALTUN geri qaytarılır — dövriyyədən çıxarılır — müvafiq qızıl sahibinə qaytarılır.

Beləliklə, sistemin əsas prinsipi bir daha təsdiqlənir:

Bir qızıl təminatı — bir emissiya hüququ.

Bir rəqəmsal vahid — unikal identifikasiya.

Bir əməliyyat — bir qeyd.

Təkrar qızıl — yoxdur.

Təkrar pul — yoxdur.

XII BÖLMƏ — ALTUN-UN YEKUN KONSEPSİYASI VƏ DÜNYAYA ÇAĞIRIŞ

1. ALTUN nədir?

ALTUN — fiziki qızıl ilə təmin edilən, qızılın çəkisini əsas götürən beynəlxalq rəqəmsal dəyər və ödəniş sistemi konsepsiyasıdır.

Onun əsas vahidi:

1 ALTUN = 1 qram saf qızıl

ALTUN-un kiçik vahidi:

1 ALTUN = 100 XIRDA

Bu sistemdə əsas məsələ rəqəmsal pulun sadəcə kompüter ekranında görünməsi deyil. Əsas məsələ onun arxasında real, yoxlanıla bilən və hüquqi baxımdan müəyyən edilmiş qızıl ehtiyatının dayanmasıdır.

2. ALTUN-un əsas fərqi

Mövcud pul sistemlərinin müxtəlif formaları mövcuddur və onların hər birinin öz funksiyası vardır.

ALTUN-un məqsədi bunlardan birini zorla aradan qaldırmaq deyil.

ALTUN başqa bir yanaşma təklif edir:

Rəqəmsal pulun dəyərini real fiziki aktivlə birbaşa əlaqələndirmək.

Bu baxımdan ALTUN nə sadəcə kağız pulun rəqəmsal formasıdır, nə də yalnız rəqəmsal aktivdir.

O, fiziki qızıl ilə rəqəmsal mülkiyyət və ödəniş imkanlarını bir sistemdə birləşdirmək cəhdidir.

3. ALTUN-un əsas fəlsəfəsi

Bu layihənin əsas fəlsəfəsi bir cümlə ilə belə ifadə edilə bilər:

Pul insan üçün vasitə olmalıdır; insan pul sisteminin vasitəsinə çevrilməməlidir.

Pul sistemi insanlara xidmət etməli, onların seçim imkanlarını genişləndirməli və sərvətin qorunmasını mümkün qədər şəffaf və yoxlanıla bilən etməlidir.

ALTUN-un məqsədi bir siyasi və ya maliyyə gücünü başqa bir güclə əvəz etmək deyil.

Məqsəd daha çox **seçim, şəffaflıq, yoxlanıla bilənlik və beynəlxalq etimad** yaradan alternativ maliyyə infrastrukturunu qurmaqdır.

4. ALTUN heç bir dövlətə qarşı layihə deyil

ALTUN-un yaradılması milli valyutaların, dövlətlərin və mövcud maliyyə institutlarının avtomatik olaraq ləğv edilməsini nəzərdə tutmur.

Dövlətlər öz milli valyutalarını, milli ehtiyatlarını və maliyyə sistemlərini saxlaya bilərlər.

ALTUN isə əlavə beynəlxalq seçim kimi mövcud ola bilər.

Bir insan öz ölkəsinin milli valyutasından istifadə edə bilər, başqa halda ALTUN saxlaya və ya ALTUN ilə ödəniş edə bilər.

Eyni seçim hüququ şirkətlər və beynəlxalq ticarət iştirakçıları üçün də mövcud ola bilər.

5. ALTUN-un etibar prinsipi

ALTUN-un etibarını yalnız “bizim arxamızda qızıl var” deməklə yaranmamalıdır.

Sistem bunu **sübut edə bilməlidir**.

Bunun üçün:

- qızılın miqdarı;
- saflığı;
- hüquqi sahibi;
- saxlanma yeri;
- ehtiyatın statusu;
- həmin qızıla bağlı buraxılmış ALTUN miqdarı;
- emissiyanın unikal identifikasiyası;
- əməliyyatların uçuşu

müvafiq səviyyədə yoxlanıla və təsdiqlənə bilməlidir.

Beləliklə, etimad şüara deyil, **yoxlanıla bilən fakta** əsaslanır.

6. “Eyni qızıl — iki dəfə pul” prinsipinin qarşısının alınması

ALTUN sisteminin ən mühüm qoruyucu prinsiplərindən biri eyni qızılın bir neçə dəfə təminat kimi istifadə edilməsinə imkan verilməməsidir.

Əgər müəyyən qızıl miqdarı əsasında ALTUN yaradılıbsa, həmin qızıl yenidən başqa emissiyanın əsası kimi istifadə edilə bilməz.

Eyni zamanda bir ALTUN-un iki ayrı sahibdə eyni anda mövcud olması mümkün olmamalıdır.

ALTUN-un bir şəxsdən digərinə keçməsi pulun yenidən yaradılması deyil, sahibinin dəyişməsidir.

Bu prinsip sistemin əsasını təşkil edən “**təkrar emissiyanın qarşısının alınması**” mexanizmdir.

7. Qızıl ilə ALTUN arasında fasiləsiz əlaqə

ALTUN-un yaranması qızılın sistemə daxil olması ilə başlamalı və həmin qızılın sistemdən çıxması ilə əlaqəli şəkildə tamamlanmalıdır.

Bu əlaqə sistemin bütün həyat dövründə qorunmalıdır.

Qızıl → yoxlama → qeydiyyat → emissiya → ALTUN

və əks istiqamətdə:

ALTUN → geri qaytarılma → dövriyyədən çıxarılma → qızılın qaytarılması.

Beləliklə, ALTUN ilə qızıl arasında yalnız ilkin deyil, **davamlı və izlənilə bilən hüquqi və rəqəmsal əlaqə** yaranır.

8. ALTUN-un insanlara verə biləcəyi imkan

ALTUN-un son məqsədi qızılı sadəcə böyük dövlət ehtiyatlarında saxlamaq deyil.

Məqsəd qızılın rəqəmsal formada daha geniş iqtisadi istifadəsinə imkan yaratmaqdır.

İnsanlar:

- yığım edə;
- ödəniş edə;
- beynəlxalq köçürmə həyata keçirə;
- mal və xidmətlər üçün ALTUN istifadə edə;
- biznes hesablaşmalarında ALTUN-dan yararlana bilərlər.

Kiçik məbləğlər üçün isə XIRDA və rəqəmsal kəsrlərdən istifadə mümkün ola bilər.

Beləliklə, qızıl yalnız seyfdə saxlanılan ehtiyat deyil, rəqəmsal iqtisadiyyatda istifadə edilə bilən aktivə çevrilir.

9. ALTUN-un dünya iqtisadiyyatındakı mümkün rolu

Əgər sistem texniki və hüquqi baxımdan uğurla qurularsa, ALTUN gələcəkdə:

- beynəlxalq ticarət;
- beynəlxalq ödənişlər;
- rəqəmsal yığım;
- sərvətin qorunması;
- şirkətlərarası hesablaşmalar;
- beynəlxalq pul köçürmələri

üçün əlavə vasitəyə çevrilə bilər.

Lakin ALTUN-un gələcək rolu əvvəlcədən məcburi şəkildə müəyyən edilməməlidir.

Onun real mövqeyini **istifadəçilərin seçimi və sistemin etibarlılığı** müəyyən etməlidir.

10. Layihənin özünütənqid prinsipi

ALTUN mükəmməl və risksiz sistem kimi təqdim edilməməlidir.

Heç bir maliyyə sistemi risksiz deyil.

Qızılın qiymət dəyişməsi, hüquqi mübahisələr, fiziki təhlükəsizlik, kibertəhlükələr, siyasi risklər, likvidlik, idarəetmə problemləri və digər risklər əvvəlcədən nəzərə alınmalıdır.

Məhz buna görə layihənin əsas prinsiplərindən biri belə olmalıdır:

ALTUN öz zəif tərəflərini gizlətməməli, onları əvvəlcədən müəyyən edib müdafiə mexanizmləri yaratmalıdır.

Bu yanaşma layihənin təbliğat deyil, ciddi maliyyə konsepsiyası kimi qəbul edilməsinə xidmət edir.

11. Bu layihənin son sözü mütəxəssislərə məxsus olacaq

Bu sənəd ALTUN-un bütün texniki, hüquqi və iqtisadi detallarının artıq son şəkildə həll edildiyini iddia etmir.

Əksinə, layihənin məqsədi əsas ideyanı və fundamental prinsipləri ortaya qoymaq, daha sonra həmin ideyanı müstəqil mütəxəssislərin qarşısında ciddi şəkildə sınağa çıxarmaqdır.

İqtisadçılar, maliyyəçilər, hüquqşünaslar, qızıl bazarı üzrə mütəxəssislər, texnoloqlar, kibertəhlükəsizlik mütəxəssisləri və beynəlxalq institutlar bu konsepsiyanı araşdırmalı, onun zəif və güclü tərəflərini müəyyən etməli və lazım gəldikdə dəyişdirməlidirlər.

Çünki layihənin məqsədi müəllifin hər fikrinin mütləq doğru olduğunu sübut etmək deyil.

Məqsəd işlək sistem tapmaqdır.

12. ALTUN-un əsas prinsipləri — qısa formada

ALTUN konsepsiyasının əsas dayaqları belə ümumiləşdirilə bilər:

1. Real qızıl olmadan yeni ALTUN yoxdur.
2. 1 ALTUN = 1 qram saf qızıl.
3. 1 ALTUN = 100 XIRDA.
4. Eyni qızıl ikinci dəfə emissiya üçün istifadə edilə bilməz.
5. Hər emissiya və əməliyyat unikal şəkildə identifikasiya edilə bilməlidir.
6. ALTUN-un hərəkəti yeni pul yaratmır.
7. Qızılın qəbulu ilə ALTUN emissiyası arasında sıx, fasiləsiz və yoxlanıla bilən əlaqə olmalıdır.
8. Qızılın hüquqi mülkiyyəti aydın müəyyən edilməlidir.
9. Ehtiyatlar müstəqil audit və çoxqatlı nəzarətlə qorunmalıdır.
10. Heç bir dövlət, bank və ya qrup ALTUN üzərində mütləq hakimiyyətə malik olmamalıdır.
11. ALTUN dövlətlərin milli valyutalarını zorla əvəz etməməlidir.
12. Sistemin iştirakçılığı könüllü olmalıdır.
13. Təhlükəsizlik, sığorta, fəvqəladə vəziyyət və kibermüdafiə sistemin ayrılmaz hissəsi olmalıdır.
14. Sistem öz risklərini gizlətməməli və daim təkmilləşdirilməlidir.

13. DÜNYAYA ÇAĞIRIŞ

ALTUN ideyası bir şəxsin, bir dövlətin və ya bir maliyyə qurumunun dünyaya hazır şəkildə təqdim etdiyi son qərar kimi qəbul edilməməlidir.

Bu, araşdırılmağa, müzakirə edilməyə və sınaqdan keçirilməyə layiq bir konsepsiyadır.

Əgər bəşəriyyət rəqəmsal iqtisadiyyatın sürətlə inkişaf etdiyi bir dövrdə yaşayırsa, onda mühüm suallardan biri də budur:

Rəqəmsal pulun arxasında nə dayanmalıdır?

Əgər cavab real və yoxlanıla bilən dəyər ola bilərsə, qızıl bu məqsəd üçün ciddi namizəd kimi araşdırılmağa layiqdir.

Bu səbəbdən ALTUN layihəsinin çağırışı belədir:

Gəlin ideyanı kor-koranə qəbul etməyək.

Gəlin onu tənqid edək.

Zəif tərəflərini tapaq.

Səhvlərini düzəldək.

Texniki və hüquqi cəhətdən sınaqdan keçirək.

Əgər işləkdirsə — inkişaf etdirək.

Əgər hansısa hissəsi işləmirsə — dəyişdirək.

Əsas məqsəd bir şəxsin və ya bir qrupun haqlı çıxması deyil.

Əsas məqsəd insanlar üçün daha şəffaf, daha etibarlı, daha yoxlanıla bilən və daha az siyasi asılılığa malik maliyyə imkanının mümkün olub-olmadığını müəyyən etməkdir.

14. YEKUN

ALTUN ideyası sadə bir sualdan başlayır:

Əgər qızıl minilliklər ərzində insanların etibar etdiyi real və məhdud resurslardan biri olubsa, onun müasir rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə yeni beynəlxalq maliyyə sistemində istifadəsi mümkündürmü?

Bu sənəd həmin suala hazır cavab verməkdən daha çox, onun ciddi şəkildə araşdırılması üçün konseptual çərçivə yaratmağa çalışır.

ALTUN-un gələcəyi onun nə qədər gözəl təsvir edilməsindən deyil, real dünyada nə qədər təhlükəsiz, şəffaf, hüquqi və texniki cəhətdən işlək olmasından asılı olacaq.

Əgər bu prinsiplər praktik olaraq həyata keçirilə bilərsə, ALTUN:

qızılın real dəyərini, rəqəmsal texnologiyanın sürətini və beynəlxalq iqtisadiyyatın sərhədsiz xarakterini bir sistemdə birləşdirən alternativ maliyyə infrastrukturu

kimi inkişaf edə bilər.

Və bu layihənin ən əsas fikri bir daha belə ifadə olunur:

Pul insanın üzərində hakimiyyət vasitəsi deyil, insanın iqtisadi azadlığını və seçim imkanlarını artıran vasitə olmalıdır.

ALTUN — məcburiyyət deyil, seçimdir.

ALTUN — vəd deyil, sınağa çıxarılmalı konsepsiyadır.

ALTUN — bir şəxsin son sözü deyil, mütəxəssislərin və dünyanın qarşısında qoyulan sualdır.

SON